

Τ.Ε.Ι. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ – ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ

Πτυχιακή εργασία της σπουδαστριάς
ΚΑΤΩΠΗ ΜΑΡΙΑΣ Α.Μ. 10982

Επιβλέπων καθηγητής
Νεοφύλλος Δημ.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2009

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	4
Κεφάλαιο 1.....	5
Ο Τουρισμός.....	5
1.1.Ο μαζικός τουρισμός	5
1.2. Ορισμός εναλλακτικού τουρισμού	7
1.3. Ο εναλλακτικός τουρισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο	9
1.4. Ο εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα	13
Κεφάλαιο 2.....	15
Αγροτουρισμός	15
2.1. Έννοια αγροτουρισμού	15
2.2. Λόγοι ανάπτυξης αγροτουρισμού	16
2.3. Μορφές αγροτουρισμού	18
2.4. Ο Αγροτουρίστας	23
2.5. Αγροτουριστικές εγκαταστάσεις	25
2.6. Η συμβολή του αγροτουρισμού στο τουριστικό προϊόν.....	26
2.7. Ξένες εμπειρίες αγροτικού τουρισμού.....	28
2.8. Αναπτυξιακοί φορείς αγροτουρισμού.....	32

Κεφάλαιο 3.....	36
Ορεινή Ναυπακτία.....	36
3.1. Η ορεινή Ναυπακτία και οι Δήμοι της	36
3.2. Φυσικό περιβαλλον Ορεινής Ναυπακτίας	41
3.3.Οικονομική κατάσταση περιοχής	43
3.4. Τουριστικές υποδομές	46
3.5. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	48
3.6. Αγροτουρισμός στην Ορεινή Ναυπακτία και Αγροτουριστικά καταλύματα	58
3.7. Ο εναλλακτικός τουρισμός	63
Συμπεράσματα	71
Βιβλιογραφία	75

Εισαγωγή

Η μελέτη αυτή σαν στόχο έχει να αναλύσει τον αγροτουρισμό και τις διαστάσεις που έχει λάβει τα τελευταία χρόνια, καθώς πολλές χώρες ανάμεσα τους και η Ελλάδα τον έχουν υιοθετήσει σαν μορφή εναλλακτικού τουρισμού που προάγει την βιωσιμότητα και την αειφορία.

Στην μελέτη αυτή εξετάζεται η περίπτωση της περιοχής της Ορεινής Ναυπακτίας, η οποία είναι γνωστή για τις ποικίλες φυσικές ομορφιές που την κάνουν ξεχωριστή. Η περιοχή έχει αναπτύξει διαφόρων ειδών μορφές εναλλακτικού τουρισμού, ανάμεσα τους και τον αγροτουρισμό.

Τα απαραίτητα στοιχεία για την εκπόνηση της πτυχιακής αυτής εργασίας αντλήθηκαν με δευτερογενή έρευνα (έρευνα γραφείου) από τη βιβλιοθήκη του ΤΕΙ Μεσολογγίου, από τη Βάλβειο Βιβλιοθήκη του Δήμου Μεσολογγίου και από τη βιβλιοθήκη του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Τα κεφάλαια στα οποία χωρίζεται η εργασία είναι 3 και έχουν ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης γίνεται λόγος για τον τουρισμό γενικά. Ειδικότερα παρουσιάζεται η έννοια του μαζικού τουρισμού, η έννοια του εναλλακτικού τουρισμού και κατά πόσο έχει αναπτυχθεί τόσο στην Ελλάδα όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης περιγράφεται ο αγροτουρισμός, ειδικότερα παρουσιάζεται η έννοια του, οι μορφές του, οι λόγοι ανάπτυξης του, το προφίλ του αγροτουρίστα, οι αναπτυξιακοί φορείς, οι ξένες εμπειρίες, οι αγροτουριστικές εγκαταστάσεις και η συμβολή του αγροτουρισμού στον τουρισμό εν γένει.

Τέλος στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η περίπτωση της Ορεινής Ναυπακτίας, παρουσιάζονται τα φυσικά κάλλη της περιοχής, οι Δήμοι από τους οποίους αποτελείται, οι εναλλακτικές μορφές που έχουν αναπτυχθεί και τα αγροτουριστικά καταλύματα που υπάρχουν.

Κεφάλαιο 1

Ο Τουρισμός

1.1.Ο μαζικός τουρισμός

Ο μαζικός τουρισμός είναι ο τουρισμός των μεγάλων αριθμών και αποτελεί την κυρίαρχη έκφραση της τουριστικής δραστηριότητας του αστικού πληθυσμού των ανεπτυγμένων χωρών μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Πρόκειται για το φαινόμενο που εκφράζει την ανάγκη του ανθρώπου για ψυχαγωγία, ανάπαυση φυγή από την καθημερινότητα και συνδέεται με νέες αξίες που έχουν γίνει αποδεκτές από τις σύγχρονες κοινωνίες.

Όμως ο οργανωμένος- μαζικός τουρισμός αντιμετωπίζει έντονη κριτική- και όχι άδικα- ιδίως τα τελευταία χρόνια, από τους παρατηρητές και ερευνητές που ασχολούνται με την ανάπτυξή του, εξαιτίας των προβλημάτων που προκαλεί στις κοινωνίες υποδοχής. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στα κοινωνικά, περιβαλλοντικά και πολιτισμικά προβλήματα που επιφέρει.

Τα πιο σημαντικά από αυτά εντοπίζονται στις στάσεις και αντιλήψεις του τοπικού πληθυσμού, ο οποίος χάνει σταδιακά την πολιτιστική και τοπική του ιδιαιτερότητα και αλλοτριώνεται σε μια μαζική ομοιομορφία. Να σημειώσουμε επίσης τις πιέσεις και τις εντάσεις στο πληθυσμό (θόρυβο, πολυκοσμία), την απώλεια των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και την μόλυνση διαφόρων μορφών (πυρκαγιές στα δάση για ανέγερση ξενοδοχείων, μόλυνση των

υδάτων από ανυπαρξία αποχετευτικού δικτύου κλπ.) που ο μαζικός τουρισμός μπορεί να προκαλέσει.

Επίσης τον υποβιβασμό της αισθητικής, την έλλειψη του ελέγχου και τα ειδικά προβλήματα που πολλές φορές δημιουργούν οι κακής ποιότητας τουρίστες όπως βανδαλισμοί, αλητεία κλπ. Τέλος να αναφέρουμε την κακοπληρωμένη εποχιακή εργασία αλλά και τις αυξήσεις των τιμών, αγαθών και συντελεστών παραγωγής (εργασία αγαθών, γης, φόρων) που επιβαρύνουν οικονομικά κυρίως τον ντόπιο πληθυσμό.

Οι αρνητικές επιπτώσεις για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και τις παραδοσιακές κοινωνίες στις χώρες ή στις περιοχές υποδοχής τουριστών, οδήγησε σε διεθνή επανεξέταση της άποψης ότι ο τουρισμός έχει αυτονόητα θετικά αποτελέσματα. Αντίθετα πολλοί σήμερα εκτιμούν ότι τα βραχυχρόνια οικονομικά οφέλη τελικά δεν αντισταθμίζουν το υψηλό κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος.

Παρόλο που οι απόψεις αυτές δεν έχουν ακόμα αποκρυσταλλωθεί σε συγκεκριμένη εναλλακτική πρόταση, η διέξοδος στον εναλλακτικό τουρισμό βρίσκεται ήδη στο προσκήνιο.

Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο μαζικός τουρισμός αποτελεί μια μορφή τουρισμού εχθρική προς το περιβάλλον και εκφράζεται συνήθως με μεγάλες σε μέγεθος τουριστικές δραστηριότητες που έχουν σαν σκοπό την μεγιστοποίηση του κέρδους αδιαφορώντας για τις επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η γενεσιουργός αιτία των επιπτώσεων αυτών ήταν η απρογραμμάτιστη και μη ελεγχόμενη τουριστική ανάπτυξη

προκειμένου να αντιμετωπιστεί η αυξημένη τουριστική ζήτηση σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα (Σεζόν) αφενός και αφετέρου η μη υιοθέτηση μέτρων για την προστασία του φυσικού- πολιτιστικού- κοινωνικού- οικονομικού περιβάλλοντος.

Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά, άρχισε να «ωριμάζει» στις σκέψεις και τις αποφάσεις όλων των εμπλεκομένων φορέων του τουρισμού η ιδέα του εναλλακτικού τουρισμού και να υλοποιείται την τελευταία δεκαετία.

Οι πολυεθνικές εταιρίες που σήμερα διακινούν το μεγαλύτερο μέρος του μαζικού τουρισμού προσπαθούν με διάφορες εκδηλώσεις να δώσουν λύση, στις κακές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού.

Έτσι δημιουργούν οικολογικές μονάδες παραγωγής προϊόντων για την διατροφή των πελατών τους, αναλαμβάνουν την καθαριότητα της περιοχής τους, υιοθετούν εθνικούς δρυμούς η οικολογικά πάρκα, προστατεύουν τυχόν περιοχές διαχείμασης πουλιών και ζώων (π.χ. προστασία θαλάσσιας χελώνας), αναλαμβάνουν την φύλαξη η την συνέχιση αρχαιολογικών ανασκαφών που βρίσκονται κοντά τους και γενικά επιδεικνύουν μια ευαισθησία που λογικά θα έπρεπε να ήταν κρατική μέριμνα¹.

1.2. Ορισμός εναλλακτικού τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός προσδιορίζεται από εκείνες τις μορφές τουρισμού, οι οποίες συνδέονται με τις κοινωνικές και

¹ Σωτηριάδης, Μ., 1994, «Τουριστική Πολιτική», ΤΕΙ Ηρακλείου

περιβαλλοντικές κοινοτικές αξίες που επιτρέπουν τόσο στους «οικοδεσπότες» όσο και στους «φιλοξενούμενους» να υφίστανται τις θετικές αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες.

Ο εναλλακτικός τουρισμός όπως και η «αιεφόρος ανάπτυξη» είναι έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα τα τελευταία χρόνια, καθότι εισάγουν καινούργια προσέγγιση και φιλοσοφία σε ένα παλιό πρόβλημα, προϋποθέτοντας εκδήλωση ενεργού ενδιαφέροντος εκ μέρους τόσο των «φιλοξενούμενων» όσο και των «οικοδεσποτών».

Ωστόσο δεν υπάρχει ένας ορισμός του εναλλακτικού τουρισμού αποδεκτός σε διεθνές επίπεδο από όλους εκείνους που με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο εμπλέκονται στην υπόθεση της «βιομηχανίας» του τουρισμού.

Ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οποιαδήποτε άλλη μορφή εκτός από το μαζικό τουρισμό αποτελεί τον εναλλακτικό τουρισμό, ο οποίος υπόσχεται στους τουρίστες κάτι διαφορετικό από το μαζικό τουρισμό ενώ άλλοι προσπαθούν να τον ταξινομήσουν, διαφοροποιώντας κυρίως τα άτομα ή τις καταστάσεις στα οποία αναφέρεται.

Υπάρχει όμως ένας αριθμός συνισταμένων του εναλλακτικού τουρισμού οι οποίες είναι γενικά αποδεκτές:

Η πρώτη αφορά το γεγονός ότι ο εναλλακτικός τουρισμός εφαρμόζεται σε εκείνες τις μορφές τουρισμού, οι οποίες δεν καταστρέφουν το περιβάλλον και δεν επιφέρουν τις αρνητικές

επιπτώσεις που προκαλεί ο μαζικός τουρισμός στις περιοχές που αναπτύσσεται.

Η δεύτερη αναφέρεται στο ότι ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρήθηκε, μικρή κλίμακα ανάπτυξης του τουρισμού, που προέρχεται και οργανώνεται από τον τοπικό πληθυσμό ή τους τοπικούς φορείς (ενδογενούς ανάπτυξη). Ο τρόπος αυτός της ανάπτυξης αφενός επιφέρει λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις- κοινωνικές και πολιτισμικές- και αφετέρου έχει μεγαλύτερες πιθανότητες ευνοϊκής αποδοχής από τον τοπικό πληθυσμό από ότι ο μαζικός τουρισμός.

Η τρίτη αφορά στο γεγονός ότι μερικές μορφές τουρισμού θεωρούνται εναλλακτικές, διότι δεν εκμεταλλεύονται τον τοπικό πληθυσμό. Συγκεκριμένα, τα οικονομικά οφέλη από τις τουριστικές δραστηριότητες διοχετεύονται κυρίως προς τους μόνιμους κατοίκους της περιοχής ή προς τις μειονεκτικές περιοχές και όχι προς τις πόλεις ή τις άλλες χώρες, όπως συμβαίνει με το μαζικό τουρισμό.

Τέλος ο τουρισμός που δεν καταστρέφει τον πολιτισμό της κοινωνίας υποδοχής συνήθως ονομάζεται εναλλακτικός, διότι εκτός των άλλων προσπαθεί ενεργά να ενθαρρύνει το σεβασμό προς την πολιτισμική πραγματικότητα δια μέσου της εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης και γενικότερα των οργανωμένων «συναντήσεων»².

1.3. Ο εναλλακτικός τουρισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο

² Σωτηριάδης, Μ., 1994, «Τουριστική Πολιτική», ΤΕΙ Ηρακλείου

Οι έρευνες για τον εναλλακτικό τουρισμό αναφέρονται κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες προορισμού με κύρια έμφαση στα περιβαλλοντικά βιολογικά χαρακτηριστικά των προϊόντων που προσφέρουν παρά στις αγορές εναλλακτικού τουρισμού ή στις αναπτυγμένες χώρες και τις επιχειρήσεις οργανώσεις τουρισμού.

Βασικό και παγκόσμιο χαρακτηριστικό του εναλλακτικού τουρισμού είναι ότι οι τουρίστες προέρχονται κυρίως από τις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες και προσελκύονται στις λιγότερο αστικοποιημένες και βιομηχανικές χώρες ή περιφέρειες, οι οποίες διαθέτουν ελκυστικό φυσικό περιβάλλον.

Η παραπάνω άποψη ίσως εξηγεί γιατί στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία δεν έχουμε εντοπίσει πλήρεις αναλύσεις ή μελέτες και προγράμματα εναλλακτικού τουρισμού για τον ευρωπαϊκό και το μεσογειακό χώρο ή για συγκεκριμένες χώρες της περιοχής.

Βέβαια, υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις του εναλλακτικού τουρισμού σε ορισμένες χώρες ή περιφέρειες της Ευρώπης, που συναρτώνται με προσπάθειες που έγιναν την τελευταία δεκαετία και επικεντρώνονται: (i) στην αναβάθμιση του αναπτυξιακού μοντέλου μαζικού τουρισμού και στην προώθηση πολιτικών αειφορικής ανάπτυξης (κυρίως σε μεσογειακές χώρες) και (ii) σε ορισμένες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, κυρίως αγροτουρισμού. Στη συνέχεια και μετά από σχετική ανάλυση των δεδομένων, θα αναφερθούμε συνοπτικά σε ζητήματα εναλλακτικού τουρισμού που καλύπτουν είτε συνολικά τον ευρωπαϊκό χώρο είτε ορισμένες χώρες.

Τα τελευταία χρόνια στον ευρωπαϊκό χώρο ο τουρισμός αποτελεί αντικείμενο ορισμένων διαδικασιών αναδιάρθρωσης με βασικές

αιτίες την παγκοσμιοποίηση, το διεθνή ανταγωνισμό, αλλά και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του πληθυσμού, παράγοντες που αναμένεται να ενταθούν ακόμα περισσότερο στο μέλλον. Λόγω έλλειψης επαρκών πληροφοριακών δεδομένων, μια ακριβής τεκμηρίωση των αλλαγών που έχουν επέλθει από τις διάφορες διαδικασίες αναδιάρθρωσης δεν είναι δυνατή.

Κατά την άποψή μας ένα βασικό εργαλείο ερμηνείας και προσέγγισης της σημασίας που έχουν τα ζητήματα μελλοντικής αναδιάρθρωσης του εναλλακτικού τουρισμού αποτελεί η διακρίβωση: (i) του τρόπου αλληλεπίδρασής του με άλλους οικονομικούς παραγωγικούς τομείς (π.χ. γεωργία) και (ii) του τρόπου που επιδρά και των επιπτώσεων που έχει στα τοπικά πολιτιστικά και περιβαλλοντικά συστήματα. Πάντως στο μεσογειακό ιδιαίτερα χώρο δεν φαίνεται να έχει αλλάξει σημαντικά η στερεότυπη εικόνα του μεσογειακού τουρισμού «ένας ηλιόλουστος τόπος διακοπών κοντά στη θάλασσα».

Η γεωγραφική κατανομή του εναλλακτικού τουρισμού ή του περιβαλλοντικά φιλικού τουρισμού στην Ευρώπη χαρακτηρίζεται «πολωμένη». Συγκεντρώνεται κυρίως σε ορισμένες περιφέρειες της κεντρικής και βορειοδυτικής Ευρώπης με τη μικρότερη τουριστική ανάπτυξη (ή χαμηλό «τουριστικό εμπόριο», όπως αποκαλείται) και αποδίδεται στην αυξημένη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του πληθυσμού, λόγω της οικολογικής καταστροφής που προκάλεσε στις περιφέρειες αυτές η εντατική βιομηχανοποίηση και αστικοποίηση.

Στις περιφέρειες γύρω από τη Μεσόγειο υπάρχουν λίγα περιβαλλοντικά παραδείγματα φιλικού τουρισμού, μερικά από τα οποία οφείλονται σε πρωτοβουλίες περιβαλλοντολόγων από τη βόρεια Ευρώπη. Τούτο αποδίδεται στο «χαμηλό επίπεδο οικολογικής

συνειδητοποίησης» των τοπικών κοινοτήτων της μεσογειακής περιφέρειας.

Χωρίς να συμφωνούμε με την άποψη της «υψηλής» ή «χαμηλής» περιβαλλοντικής συνειδητοποίησης (εφόσον δεν στηρίζεται σε έγκυρα επιστημονικά δεδομένα), θα αναφερθούμε στη συνέχεια συνοπτικά σε ορισμένες περιπτώσεις χωρών της βόρειας κεντρικής και μεσογειακής Ευρώπης.

Στις χώρες της βόρειας και κεντρικής Ευρώπης η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού επικεντρώνεται κυρίως σε αγροτικές περιοχές και συναρτάται με τα δίκτυα των πάρκων τις φυσικές περιοχές προστασίας και τον εσωτερικό κυρίως τουρισμό.

Σε ορισμένες χώρες της κεντρικής Ευρώπης (Γαλλία, Γερμανία, Αυστρία), οι πολιτικές, τα προγράμματα σχέδια, οι προτάσεις και οι σχετικές μελέτες για εναλλακτικές μορφές τουρισμού (εθνικών οργανισμών ή αναπτυξιακών φορέων τουρισμού και διαφόρων οργανώσεων) επικεντρώνονται στον αγροτουρισμό, και γενικότερα στον «ήπιο» ή «πράσινο» τουρισμό.

Στις μεσογειακές χώρες και περιφέρειες οι περισσότερες προσπάθειες επικεντρώνονται, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στην αναβάθμιση των αναπτυξιακών μοντέλων μαζικού τουρισμού και στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Κατά την άποψή μας, οι προοπτικές ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού και του περιβαλλοντικά φιλικού τουρισμού γενικότερα στην Ευρώπη είναι ευνοϊκές, κυρίως λόγω της αυξανόμενης περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης του πληθυσμού και των σημαντικών πόρων που διατίθενται.

Τούτο βέβαια θα εξαρτηθεί και από τη βαρύτητα και το συντονισμό των πολιτικών που θα ασκηθούν σε διάφορα επίπεδα (της Ε.Ε., διεθνών οργανισμών ή μεμονωμένων χωρών), κυρίως προς την κατεύθυνση (ί) αποφυγής της περαιτέρω υποβάθμισης και της αναβάθμισης των περιβαλλοντικών πόρων, παράκτιων (κυρίως μεσογειακών), αλλά και ορεινών της κεντρικής Ευρώπης και (ίί) σωστής διαχείρισης και αξιοποίησης των περιβαλλοντικών πόρων³.

1.4. Ο εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα

Ο εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί μια περιορισμένη δραστηριότητα, που κινείται στα περιθώρια του γενικού τουρισμού τον οποίο ακολουθεί έρποντας. Αυτή η έρπουσα σχέση τονίζει τον περιθωριακό του χαρακτήρα και την εξάρτησή του από τον παραδοσιακό τουρισμό, τον τουρισμό δηλαδή των «θερινών διακοπών», που είναι η κυρίαρχη μορφή δραστηριότητας στην Ελλάδα.

Η χώρα μας προσφέροντας σε αφθονία και μάλιστα κάτω από προνομιακά ευνοϊκές συνθήκες το πιο πολυσυζητημένο σήμερα τουριστικό προϊόν «ήλιος και θάλασσα», έθεσε υπό δοκιμασία τις άλλες μορφές τουρισμού, τις οποίες περιθωριοποίησε. Αυτές οι αδυναμίες σε συνδυασμό και με την έλλειψη κάποιας προγραμματισμένης και σοβαρής προσπάθειας, δεν επέτρεψαν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για ανάπτυξη, έστω και σε περιορισμένη κλίμακα, του εναλλακτικού τουρισμού στη χώρα μας.

³ Λογοθέτης, Μ., 1982, «Τουριστική πολιτική», Παπαζήσης, Αθήνα

Στη δεκαετία του '70 που ο Ελληνικός τουρισμός σημείωσε εντυπωσιακή άνοδο, αναπτύχθηκαν παράλληλα σαν «συμπληρώματα» του κύριου ξενοδοχειακού δυναμικού μας, τα λεγόμενα συμπληρωματικά μέσα φιλοξενίας, που αντιπροσώπευαν καταλύματα της μορφής των ξενώνων, ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων και δωματίων κ.τ.λ., σε μικρά νησιά και οικισμούς της περιφέρειας καθιερωμένων τουριστικών κέντρων.

Έτσι μπορούμε να πούμε ότι κατά την περίοδο αυτή δημιουργήθηκαν κατά τρόπο αυτόνομο κάποιες εστίες τουρισμού σε αγροτικές-νησιώτικες περιοχές, εξαρτημένες από μεγάλα τουριστικά κέντρα της ευρύτερης ζώνης, χωρίς ωστόσο να έχει γίνει καμιά ιδιαίτερη προσπάθεια συστηματικής και προγραμματισμένης ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού⁴.

⁴ Σωτηριάδης, Μ., 1994, «Τουριστική Πολιτική», ΤΕΙ Ηρακλείου

Κεφάλαιο 2

Αγροτουρισμός

2.1. Έννοια αγροτουρισμού

Αναφέρεται στις δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού, οι οποίες εντάσσονται στον αγροτικό χώρο και στα του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής. Είναι πολύ περιοριστική η άποψη που συνδέει το φαινόμενο του αγροτουρισμού αποκλειστικά με την ανάληψη από τουρίστες αλλοδαπούς ή ημεδαπούς γεωργικών απασχολήσεων σε περιόδους αιχμής ή σε περιοχές που υπάρχει εργατικών χεριών.

Ο αγροτουρισμός αναφέρεται σε μορφές ή κατηγορίες τουριστικών δραστηριοτήτων που εντάσσονται οργανικά και αρμονικά οικονομικά, κοινωνικά, φυσικά στον αγροτικό χώρο και είναι συμπληρωματικές ή δεν έρχονται σε σύγκρουση με άλλες οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες που χαρακτηρίζουν τον αγροτικό χώρο.

Κατά συνέπεια ο αγροτικός μπορεί εκ των πραγμάτων να εξυπηρετήσει ή και να συνδυαστεί με διάφορες άλλες μορφές τουρισμού όπως ορεινός, φυσιολατρικός, εσωτερικός, χωρίς κατ' ανάγκη να ταυτίζεται. Επίσης ο αγροτικός τουρισμός δεν περιορίζεται στην παροχή στέγης και κλίνης, αλλά περιλαμβάνει μικρές μονάδες παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης, οικοτεχνία, χειροτεχνία, μονάδες άθλησης και σπορ, κάβες κρασιού, καθώς επίσης και βιοτεχνικά προϊόντα (Κεντήματα, υφαντά, κεραμικά, κλπ.).

Στον αγροτικό τουρισμό έχουμε να κάνουμε με ποικίλη προσφορά, ζήτηση και κατανάλωση πόρων, οι οποίοι αποτελούν μέρος της αγροτικής, παραγωγικής και κοινωνικής δομής και τμήμα του αγροτικού τοπίου και περιβάλλον. Επίσης στον ίδιο χώρο συνυπάρχουν, συχνά ασύνδετες με αυτόν, μορφές τουριστικής δραστηριότητας και προσφοράς (υποδομή και υπηρεσίες) αστικού χαρακτήρα. Στην προκειμένη περίπτωση θα μπορούσε να διαφοροποιηθεί η προσφορά σε δύο κατηγορίες

- Προσφορά προσανατολισμένη στους πόρους , δηλαδή εξαρτημένη ή βασισμένη στη γεωγραφική κατανομή και ιδιότητες των πόρων.
- Προσφορά προσανατολισμένη στον καταναλωτή - χρήστη , με την έννοια ότι η σχετική υποδομή δημιουργείται και κατανέμεται στο χώρο, σε άμεση συνάρτηση με τη ζήτηση και τις ανάγκες του χρήστη, όπως αυτές διαμορφώνονται στα πλαίσια λειτουργίας του αστικού χώρου⁵.

2.2. Λόγοι ανάπτυξης αγροτουρισμού

Η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού φέρνει λύσεις σε πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι αγροτικές περιοχές. Αποτελεί κοινό τόπο ότι η αναγκαιότητα ανάπτυξης της υπαίθρου επιβάλλεται όχι μόνο για να διασφαλισθεί η οικονομική της αυτοτέλεια, ο πολιτιστικός της χαρακτήρας με ότι αυτό συνεπάγεται και ένα κατά το δυνατόν υγιές περιβάλλον, αλλά και να προσδώσει μια δυναμική στη γενικότερη ανάπτυξη της χώρας, κάτι που μέχρι

⁵ Δροσοπούλου, Σ., 1989, «Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί», INTERBOOKS Αθήνα

πρότινος εθεωρείτο αδιαμφισβήτητο πλεονέκτημα των μεγάλων πληθυσμιακών κέντρων⁶.

Σήμερα η ύπαιθρος αντιμετωπίζει σειρά σοβαρών διαρθρωτικών προβλημάτων μεταξύ των οποίων κυρίαρχη θέση κατέχουν⁷:

- Η πληθυσμιακή συρρίκνωση, κυρίως απομακρυσμένων γεωγραφικών διαμερισμάτων, σε συνδυασμό με την υποβάθμιση και την υστέρηση κάθε είδους οικονομικής και κοινωνικής υποδομής.
- Η αλλοίωση του περιβάλλοντος.
- Η απώλεια στοιχείων και χαρακτηριστικών τοπικών πολιτισμών και συγκεκριμένων τρόπων ζωής.
- Η έλλειψη ουσιαστικής συμμετοχής των άμεσα ενδιαφερομένων πολιτών της υπαίθρου στη λήψη αποφάσεων για θέματα του άμεσου ενδιαφέροντός τους κλπ.

Σε μια έρευνα των McGehee και Kyungmi⁸ (2004) σχετικά με την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών στον αγροτουρισμό οι πιο σπουδαίοι λόγοι / κίνητρα που ενθάρρυναν τους κατοίκους στην ενασχόληση τους με τον αγροτουρισμό ήταν:

1. Η απασχόληση για τα μέλη της οικογένειας
2. Το συμπληρωματικό εισόδημα
3. Να συμπληρωθεί ένα κενό, ανάγκη στην τουριστική αγορά
4. Τα φορολογικά κίνητρα
5. Η συντροφικότητα που αισθάνονται με τους επισκέπτες
6. Για λόγους ενδιαφέροντος ή χόμπι
7. Η πλήρης αξιοποίηση των πόρων
8. η

⁶ Gannon, A., 1994, «Rural factor as a in rural community economic development for economies in transition», *Journal of Sustainable Tourism*, No 2

⁷ Αγροτικός Συνεργατισμός, 2006

⁸ McGehee N.G., and Kyungmi K., 2004, «Motivation for Agritourism Entrepreneurship», *Journal of Travel Research* No. 43

εξέλιξη και η επιτυχία που έχουν σημειώσει άλλοι στον ίδιο τομέα
9. Να εκπαιδευτεί ο καταναλωτής-επισκέπτης

2.3. Μορφές αγροτουρισμού

Στην τουριστική βιβλιογραφία έχουν αναφερθεί διάφορες μορφές αγροτουρισμού. Αυτές οι μορφές παρουσιάζονται στις παρακάτω ενότητες. Ο αγροτουρισμός μπορεί να πάρει δύο γενικές μορφές: με παροχή στέγασης και χωρίς παροχή στέγασης, ενώ κάποια είδη συμμετέχουν και στις δύο μορφές⁹.

Αγροτουρισμός σε φάρμα

Ο Nilsson¹⁰ (2002) στην μελέτη του για τον τουρισμό σε φάρμες ορίζει την μορφή αυτή σαν υποομάδα του αγροτικού τουρισμού. Σύμφωνα με τον Nilsson ο αγροτικός τουρισμός βασίζεται στο αγροτικό περιβάλλον ως εκ τούτου ο τουρισμός της φάρμας στηρίζεται στην φάρμα και στον ιδιοκτήτη (οικοδεσπότη) της φάρμας.

Ο επισκέπτης του αγροτουριστικού καταλύματος μένει στο ίδιο το σπίτι της αγροτικής οικογένειας. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού ταιριάζει σε τουρίστες που θέλουν να συμμετάσχουν σε αγροτικές δραστηριότητες και σε όσους ακολουθούν προγράμματα εθελοντικής εργασίας (π.χ. μάζεμα ελιάς, φρούτων) κλπ., καθώς και σε χαμηλού

⁹ Shaw, G., and Williams, A., 1994, «Critical Issues in Tourism: A geographical perspective», Oxford: Blackwell.

¹⁰ Nilsson, P.A., 2002, «Staying on farms an ideological background», Annals of Tourism Research, No. 29

εισοδήματος επισκέπτες. Το αγροτικό κατάλυμα συνήθως προσφέρει αθλητικές δραστηριότητες ή ευκαιρίες για κολύμπι, ποδηλασία, περπάτημα, ιππασία κλπ.

Σε ξένες χώρες παρατηρείται το φαινόμενο οι επισκέπτες να συμμετέχουν ενεργά στην αγροτική παραγωγή. Γνωστός σύνδεσμος στο εξωτερικό είναι οι Εθελοντές Εργάτες σε Βιολογικές Φάρμες- Willing Workers on Organic Farms (WWOOF) που ξεκίνησε το 1971 στην Αγγλία από ιδιοκτήτες αγροτουριστικών καταλυμάτων και έχει επεκταθεί σε παγκόσμιο επίπεδο, Ευρώπη, βορ.Αμερική, Αφρική, Ασία, νοτ. Ειρηνικό.

Κύριος σκοπός είναι να μάθει στους τουριστικούς επισκέπτες εναλλακτικούς τρόπους ζωής και μεθόδους οργάνωσης της καλλιέργειας. Οι αγρότες ωφελούνται συναντώντας ανθρώπους απ' όλο τον κόσμο με διαφορετική κουλτούρα και τρόπο σκέψης. Ο επισκέπτης για αντάλλαγμα προσφέρει κάποιες ώρες προσωπικής εργασίας. Στην Ελλάδα δεν έχει παρατηρηθεί κάτι το αντίστοιχο μέχρι σήμερα.

Αγροτουρισμός σε αυτοεξυπηρετούμενα δωμάτια.

Αυτή η μορφή αγροτουρισμού είναι η πιο συνηθισμένη καθώς απαιτεί λιγότερη εργασία εκ μέρους του αγρότη, ενώ σέβεται την ιδιωτική ζωή του αγρότη και του επισκέπτη. Σε αυτή την περίπτωση η τροφοδοσία είναι προσωπική υπόθεση και η κύρια προσφορά οι δραστηριότητες γι' αυτήν την κατηγορία των επισκεπτών. Το

κυνήγι, το ψάρεμα, η πεζοπορία είναι επίσης συνηθισμένες προσφορές αλλά όχι με την συμμετοχή του ιδιοκτήτη¹¹.

Στην Ιταλία υπάρχουν πολυτελείς οικείες κτισμένες με παραδοσιακά υλικά, πέτρα, ξύλο κεραμίδια και κατάλληλες υποδομές για προσέλκυση υψηλού εισοδήματος επισκεπτών, πύργοι και κάστρα στην Τοσκάνη. Τέτοια συγκροτήματα συνήθως ανήκουν σ' επιχειρηματίες κι όχι σε αγρότες. Φυσικά οι επισκέπτες δεν συμμετέχουν στην αγροτική ζωή του τόπου¹².

Γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί

Οι αγροτουριστικές συνεταιριστικές οργανώσεις μπορούν να ασχοληθούν άμεσα με τον αγροτουρισμό, κάτω απ' τις ακόλουθες μορφές. Μέσα απ' τους ίδιους τους αγροτικούς συνεταιρισμούς όλων των βαθμίδων (τοπικοί, ενώσεις κατά νόμο), με τη δημιουργία τμημάτων που ασχολούνται αποκλειστικά με τον αγροτουρισμό.

Με τη σύσταση συνεταιρισμών ειδικού σκοπού (άρθρο 5), των Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών που ιδρύονται με την συναίνεση 20 τουλάχιστον μελών, ενώ οι γενικοί απαιτούν 50 μέλη. Ακόμα ο αγροτουρισμός μπορεί να προωθηθεί και μέσα από εταιρείες (μόνο ανώνυμες και περιορισμένης ευθύνης), που συνιστώνται από αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και φυσικά ή νομικά πρόσωπα του ιδιωτικού τομέα ή μέσα από άλλες μορφές εταιρειών, εφόσον όμως συνιστώνται από ομοίβαθμες συνεταιριστικές

¹¹ Opperman, M., 1996, «Tourism in southern Germany», Annals of Tourism Research, No. 23

¹² Λογοθέτης, Μ., 1982, «Τουριστική πολιτική», Παπαζήσης, Αθήνα

οργανώσεις και υπάρχει σύμφωνη απόφαση της ΠΑΣΕΓΕΣ (άρθρο 59)¹³.

Αυτή η μορφή αγροτουρισμού είναι αρκετά συνηθισμένη στην Ιταλία αλλά και στην Ελλάδα. Πρόκειται για μικρές τουριστικές μονάδες που προσφέρουν διαμονή, αγαθά ή και άλλες υπηρεσίες και παρέχουν ένα συμπληρωματικό εισόδημα στους αγρότες. Για τη διαμονή των επισκεπτών έχουν φτιαχτεί παραδοσιακά επιπλωμένα δωμάτια που αρμόζουν στο κλίμα του κάθε χωριού.

Οι περιοχές της Ελλάδας που συναντάμε τέτοιου είδους αγροτουριστικές επιχειρήσεις είναι στην Πέτρα της Μυτιλήνης, στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας, στην Αράχωβα, στα Νοτιοχώρια της Χίου και αλλού¹⁴.

Camping / Caravaning

Πρόκειται για χώρους ειδικά διαμορφωμένους όπου οι τουρίστες κατασκηνώνουν για να περάσουν τις διακοπές τους κοντά στη φύση και με φυσικό τρόπο.

Η διαφορά ανάμεσα στα camping και caravaning είναι ότι στα πρώτα οι κατασκηνωτές μένουν σε αντίσκηνα, ενώ στα δεύτερα σε τροχόσπιτα. Και στις δύο περιπτώσεις οι διαμορφωμένοι χώροι, που συνήθως είναι σε πευκόφυτες περιοχές κοντά στη θάλασσα, διαθέτουν εγκαταστάσεις με κοινόχρηστους χώρους και άλλες

¹³ Λογοθέτης, Μ., 1982, «Τουριστική πολιτική», Παπαζήσης, Αθήνα

¹⁴ Iakovidou, O., 1992, «The role of women's agrotourist cooperatives for promotion of agrotourism in Greece (in Greek)», Syneteristiki poria No. 28

λειτουργίες που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των τουριστών-κατασκηνωτών.

Αυτή η μορφή αγροτουρισμού συνηθίζεται στην Αγγλία και Ιρλανδία και απευθύνεται σε χαμηλού εισοδήματος τουρίστες. Στην Ελλάδα δεν συνηθίζεται.

Αγροτουρισμός σε προστατευόμενες περιοχές (εθνικά πάρκα)

Το Παγκόσμιο Συνέδριο για τις Προστατευόμενες Περιοχές (World Congress on National Areas), όρισε σαν εθνικά πάρκα τις φυσικές εκείνες περιοχές, που σκοπό έχουν να προστατέψουν την οικολογική ακεραιότητα των οικοσυστημάτων και παρέχουν επιστημονικές, πνευματικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες για ψυχαγωγία.

Κάποιοι συγγραφείς περιλαμβάνουν την ψυχαγωγία και την επίσκεψη σε εθνικά πάρκα στον αγροτουρισμό.

Τα εθνικά πάρκα είναι προστατευόμενες περιοχές, που έχουν ως σκοπό να προστατέψουν το φυσικό περιβάλλον και να προωθήσουν την επιστημονική έρευνα και την περιβαλλοντική μόρφωση.

Σύμφωνα με την νομοθεσία τα εθνικά πάρκα είναι προστατευόμενες περιοχές που έχουν τους εξής στόχους: 1. να προστατέψουν το φυσικό περιβάλλον 2. να προωθήσουν την επιστημονική έρευνα και την περιβαλλοντική εκπαίδευση 3. να παρέχουν ευκαιρίες για ψυχαγωγία και 4. να βελτιώσουν το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο των ντόπιων προωθώντας την ανάπτυξη του οικοτουρισμού

και ενθαρρύνοντας τις παραδοσιακές οδούς για την χρήση γης και παραδοσιακών απασχολήσεων.

Η τοπική κοινωνία που συμμετέχει σ' αυτά τα προγράμματα παίζει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση αυτών των περιοχών. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού συνδυάζεται με φυσιολατρικό και οικολογικό τουρισμό.

Ενώ ο αριθμός των ανθρώπων που επισκέπτονται τα εθνικά πάρκα και άλλες προστατευόμενες περιοχές, αυξάνεται με γοργούς ρυθμούς. Απόδειξη για αυτό αποτελεί σύμφωνα με τις επισκέψεις που καταμετρήθηκαν για ένα ολόκληρο έτος, στο Αμερικάνικο Σύστημα Εθνικών Πάρκων που μόνο του ξεπέρασε τις 400 εκατ. Επισκέψεις το 1989¹⁵.

2.4. Ο Αγροτουρίστας

Αναφορικά με το είδος των τουριστών που επιλέγουν να κάνουν αγροτουρισμό ποικίλει ανάλογα και των ενδιαφερόντων και του τρόπου ζωής του καθένα απ' αυτούς. Σχετικά με το προφίλ του αγροτουρίστα πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι είναι τέτοιου είδους επισκέπτες είναι μεσαίας τάξης ενώ σε ηλικία είναι συνήθως πάνω από 40 χρόνων.

¹⁵ Ceballos-Laskurain, H., 1996, «Tourism, Ecotourism and Protected Areas. The state of nature based tourism around world and guidelines for its development», Gland, Switzerland

Άλλες έρευνες που έχουν σχέση με τις δραστηριότητες που κάνουν οι τουρίστες στην ύπαιθρο, έχουν δείξει ότι μπορεί να είναι σχετικά παθητικοί, ενώ συνήθως κάνουν δραστηριότητες αυθόρμητα και χωρίς πρόγραμμα¹⁶.

Άλλες πάλι απόψεις σχετικά με το είδος των τουριστών που επιλέγουν τον αγροτουρισμό, συμπεριλαμβάνουν οικογένειες με παιδιά, ανθρώπους της πόλης που αναζητούν μια διαφορετική εμπειρία καθώς και άτομα υψηλού επιπέδου μόρφωσης αλλά και χαμηλής εισοδηματικής στάθμης.

Επειδή η κλίμακα των αγροτικών περιοχών και οι ευκαιρίες που δίνονται για την εξερεύνηση τους είναι πολύ μεγάλες το ίδιο είναι και η αγορά στην οποία απευθυνόμαστε (market appeal). Η ανάγκη για τμηματοποίηση της αγοράς και το yield μάλιστα είναι τόσο σημαντικό για τους τουριστικούς πράκτορες όσο και σε κάθε άλλη τουριστική εκμετάλλευση [...] γι' αυτό το λόγο δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια σαφής ομάδα για τους τουρίστες των αγροτικών περιοχών¹⁷.

Η Frochot¹⁸ (2005) σε έρευνα της έχει τμηματοποιήσει σε τρεις ομάδες τους τουρίστες αγροτικών περιοχών, στην προσπάθεια της να διαχωρίσει την κάθε ομάδα ανάλογα με το σκοπό και το όφελος που αποκομούσαν από τις διακοπές τους.

¹⁶ Sharpley, R., 1996, «Tourism and leisure in the countryside», 2nd ed, Huntington, ELM Publications

¹⁷ Opperman, M., 1996, «Tourism in southern Germany», Annals of Tourism Research, No. 23

¹⁸ Frochot, I., 2005, «A benefit segmentation of tourists in rural areas: A Scottish perspective», Tourism Management No. 260

Έτσι λοιπόν κατάληξε στις παρακάτω ομάδες : α) στους αγροτικούς τύπους οι οποίοι ενδιαφέρονται για την αγροτική διάσταση περισσότερο του πακέτου των διακοπών τους. β) σε αυτούς που κύριο σκοπό έχουν τη χαλάρωση από τους γρήγορους ρυθμούς της πόλης και αναζητούν ηρεμία ενώ έχουν μικρότερο ποσοστό συμμετοχής στις περισσότερες δραστηριότητες εκτός του ψαρέματος και του γκολφ γ) και οι παρατηρητές, εκείνοι δηλαδή που το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται σε δραστηριότητες της υπαίθρου με την βλέψη να ηρεμήσουν, να κάνουν βόλτες στην εξοχή, απολαμβάνοντας τις εικόνες της φύσης.

2.5. Αγροτουριστικές εγκαταστάσεις

Όπως αναφέραμε σε προηγούμενες ενότητες η διαμονή στον αγροτουρισμό μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τις επιθυμίες και τις ιδιαίτερες ανάγκες του επισκέπτη. Έτσι λοιπόν οι εγκαταστάσεις για την διαμονή των επισκεπτών, μπορεί να είναι απλά υπνοδωμάτια, διαμερίσματα αυτοεξυπηρετούμενα συνήθως, αγροικίες, σπιτάκια για ενοικίαση τους καλοκαιρινούς μήνες, μερικά εκ των οποίων φιλοξενούν μέχρι 16-18 άτομα και είναι πολύ καλά εξοπλισμένα (πισίνες, spa, κτλ) τα οποία είναι κατάλληλα και για παραμονή πέρα απ' την τουριστική περίοδο.

Στην διαμονή δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε και τα camping όπου είναι μια σχετικά χαμηλού κόστους διαμονή για τον τουρίστα, που δίνει στους λάτρεις αυτού του είδους μια εμπειρία κοντά στην φύση περισσότερο απ' όλες τις άλλες εγκαταστάσεις για διαμονή.

Σαν συμπλήρωμα ή σαν μία εναλλακτική πρόταση απέναντι στην διαμονή ένας αριθμός σχεδίων/προγραμμάτων, αφορούν επενδύσεις

για συγκεκριμένες τουριστικές εγκαταστάσεις πέρα απ' αυτές τις διαμονής.

Προκειμένου να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη απόδοση του αγροτουρισμού που να είναι ενταγμένη στη γενικότερη τουριστική πολιτική για συνολική ποιοτική αναβάθμιση και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, τα προγράμματα του αγροτουρισμού θα πρέπει να περιλαμβάνουν και διάφορες εγκαταστάσεις και ανωδομές, όπως¹⁹:

- Κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Μικρές εγκαταστάσεις πολιτιστικών χρήσεων
- Μικρές εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής (εκθεσιακοί χώροι, χώροι άθλησης κλπ.)
- Εργαστήρια μεταποίησης αγροτικών προϊόντων και πρατήρια πώλησης κλπ.
- Γραφείο πληροφοριών και κρατήσεων

2.6. Η συμβολή του αγροτουρισμού στο τουριστικό προϊόν

Η λαχτάρα για την φύση έχει υπάρξει για αιώνες και έχει πολλές ρίζες και αιτίες. Πολλοί άνθρωποι της πόλης σήμερα αγκαλιάζουν την ρομαντική θέα της φύσης. Στις δεκαετίες του 60' και το 70' η εξοχή έχασε την φυσική αλλά κέρδισε την πνευματική μάχη: ο αγροτικός τρόπος ζωής αξιολογείται όλο και περισσότερο ανώτερος της ζωής στην πόλη.

¹⁹ Έξαρχος, Γ., 2003, «Αγροτουρισμός», ΤΕΙ Ηρακλείου

Στην προσπάθεια τους να ανακαλύψουν τι είναι τουρισμός πολλοί ερευνητές δείχνουν ότι οι τουρίστες ψάχνουν την ολοκλήρωση τους σε αυτό που δεν μπορούν να βρουν στην καθημερινή τους ζωή. Έτσι και η ιδιαιτερότητα του αγροτουρισμού και η ελκυστικότητα που ασκεί στους τουρίστες αυτή η μορφή τουρισμού βρίσκεται σ' αυτό ακριβώς που δεν μπορεί να δώσει η ζωή στην πόλη.

Εδώ αξίζει να σημειώσουμε ότι χαρακτηριστικά γνωρίσματα της περιφέρειας δεν είναι πάντοτε έμφυτα στην περιοχή αλλά και κατασκευασμένα που συνήθως αναπαριστούν υποκειμενικά πράγματα.. Σπίτια φτιαγμένα από ξύλο, λιθόστρωτοι δρόμοι και η άθικτη ερημιά αποτελούν μερικά μόνο σύμβολα βασισμένα σε αυτό που οι τουρίστες αντιλαμβάνονται σαν ελκυστικότητα ενός τόπου.

Ο αγροτουρισμός συμβάλλει θετικά στο νεωτερισμό του προϊόντος μιας και πρόκειται για μικρής κλίμακας ανάπτυξη, και από περιβαλλοντικής άποψης διαφοροποιεί το προϊόν από τα άλλα²⁰.

Για τον Hjager²¹ νεωτερισμός του προϊόντος με την ύπαρξη του αγροτουρισμού αναλύεται σε δύο τομείς: α) νεωτερισμός του τουριστικού προϊόντος διευρύνοντας τον σκοπό και την κλίμακα των τουριστικών προϊόντων που τώρα βασίζεται σε αγροτική πηγή β) νεωτερισμός σε κοινωνικό επίπεδο στις αγροτικές περιοχές, με την έννοια της διαφοροποίησης των προϊόντων μακριά από την απόλυτη συγκέντρωση στα αγροτικά προϊόντα, αλλά προς την κατεύθυνση σταδιακά περισσότερο τουριστικών προϊόντων.

²⁰ Hjager, T., 1996, «Agricultural Diversification into Tourism: evidence of a European community development program», Tourism Management No 17

²¹Hjager, T., 1996, «Agricultural Diversification into Tourism: evidence of a European community development program», Tourism Management No 17

Με την προσφορά δραστηριοτήτων στον αγροτικό χώρο όπως οι εκδρομές στην φύση, η συμμετοχή στις αγροτικές ασχολίες, στην καλλιέργεια δίνουν μια άλλη διάσταση σ' αυτό που είχαμε συνηθίζει να ονομάζουμε τουρισμό. Με τον αγροτουρισμό όχι μόνο δεν απειλούνται τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά του κάθε τόπου αλλά αποτελούν βάση για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για τον αγροτουρισμό αποτελούν η προβολή της παράδοσης μας, της τοπικής μας κουζίνας της μουσικής και των εκδηλώσεων ζωής που τόσο έντονα ποικίλουν στον ελλαδικό χώρο ενώ λειτουργεί συμπληρωματικά με όλα τα άλλα είδη τουρισμού.

2.7. Ξένες εμπειρίες αγροτικού τουρισμού

ΚΥΠΡΟΣ

Ένας τουριστικός προορισμός που εδώ και χρόνια έχει μεγάλη επιτυχία στον μαζικό τουρισμό αναγκάστηκε τα τελευταία χρόνια να στραφεί προς τον εναλλακτικό τουρισμό. Ένα καινούριο κεφάλαιο έχει ανοίξει για την Κύπρο, αυτό το νέο κεφάλαιο είναι η ανάπτυξη του αγροτουρισμού που ξεκίνησε το 1991 από τον τουριστικό οργανισμό Κύπρου.

Το πρόγραμμα ονομάζονταν Laona project και έτσι η κυβέρνηση Κύπρου ξεκίνησε μια νέα τουριστική στρατηγική με σκοπό την προώθηση του αγροτουρισμού. Σκοπός του προγράμματος ήταν να ανατραπεί η κοινωνική και η οικονομική υποβάθμιση σε δέκα χωριά

της Κύπρου. Πρωτοβουλίες για την ανακαίνιση παραδοσιακών σπιτιών για τουριστική χρήση ξεκίνησαν όπως και η δημιουργία πολιτιστικών κέντρων και μαγαζιών με είδη χειροτεχνίας.

Ο τουριστικός οργανισμός Κύπρου ενθάρρυνε την προώθηση ενεργειών και οικονομικών κινήτρων, με την παροχή δανείων με χαμηλά επιτόκια, για την ανακαίνιση παλαιών παραδοσιακών κατοικιών σε χωριά για τουριστική χρήση, σε εκθεσιακά κέντρα, ταβέρνες κτλ.

Αξιοσημείωτη είναι και η δημιουργία ενός κεντρικού συστήματος κρατήσεων από τον Τουριστικό Οργανισμό Κύπρου, που όμως είναι δημόσια εταιρεία και έχει μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα, η λεγόμενη «Κυπριακή Αγροτουριστική Εταιρεία». Αναλαμβάνει τις κρατήσεις για τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις στην Κύπρο²².

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ο αγροτουρισμός έχει μακρά παράδοση στην Γερμανία ξεκινώντας πριν από 150 χρόνια όταν οι διακοπές στην εξοχή και κοντά στις πόλεις έγινε συνήθεια στον άνθρωπο. Στη Γερμανία ο αγροτικός και πιο ειδικά ο τουρισμός της φάρμας έτυχε μεγάλου ενδιαφέροντος στις αρχές του 70 κυρίως λόγω πρωτοβουλίας του Υπουργείου Γεωργίας και Δασοκομίας.

²² Ioannides, D., 1995, «A flawed implementation of sustainable tourism: The experience of Akamas», Cyprus, Tourism management, No. 16

Πέρα από τα συνηθισμένα καταλύματα σε σπίτια αγροτών, σε διαμερίσματα, σε μικρά σπίτια και campings δίπλα στη γεωργική εκμετάλλευση, καταβάλλεται προσπάθεια αναβίωσης παλιών αγροτικών οικισμών και μετατροπής τους σε τουριστικά χωριά για φιλοξενία τουριστών.

Ωστόσο η έρευνα του Opperman²³ (1996) έδειξε ότι παρά το ότι ο τουρισμός συχνά προτεινόταν στους ιδιοκτήτες φάρμας σαν «πανάκεια» για να τους βοηθήσει οικονομικά με ένα συμπληρωματικό εισόδημα, τελικά αποδείχτηκε ότι το εισόδημα που αποκομούσαν από τον τουρισμό ήταν πενιχρό λόγω νομικών περιορισμών. Γι' αυτό το λόγο δεν μπορούσε να αναπτυχθεί περαιτέρω.

ΙΤΑΛΙΑ

Στις λιγότερο ανεπτυγμένες νότιες περιοχές της Ευρώπης, όπως για παράδειγμα στην Ιταλία όπου ο γεωργικός τομέας δεν έχει δυνατότητες για υψηλές αποδόσεις, ο τουρισμός επεμβαίνει εξισορροπητικά σαν μια εναλλακτική λύση προσφοράς ευκαιριών απασχόλησης και συμπληρωματικού εισοδήματος στους αγρότες.

Ο αγροτουρισμός στην Ιταλία είναι η μορφή τουρισμού με την πιο ραγδαία αύξηση. Αρχικά ο αγροτουρισμός ήταν μέρος του προγράμματος περιφερειακής πολιτικής, σαν ένα μέτρο δράσης ενάντια στην αστικοποίηση. Σύμφωνα με τον τουριστικό πίνακα της περιοχής της Τοσκάνης, αγροτουρισμός σημαίνει οι ιδιοκτήτες

²³ Opperman, M., & Chon, K.S., 1996, «Tourism in developing countries», London, Thompson

φάρμας που δραστηριοποιούνται και στον τουρισμό να προσφέρουν διαμονή στους τουρίστες με διαφοροποίηση και ποικιλία.

Υπάρχουν πολυτελείς οικείες κτισμένες με παραδοσιακά υλικά και κατάλληλες υποδομές για προσέλκυση υψηλού εισοδήματος επισκεπτών. Πύργοι και κάστρα του 14ου αιώνα είναι αυτό που προσελκύει τους περισσότερους επισκέπτες, ενώ γίνονται και ξεναγήσεις σε διάφορα μέρη.

Η Σιένα είναι το πιο διάσημο τουριστικό θέρετρο στην Τοσκάνη και έχει τον υψηλότερο αριθμό τουριστών, ενώ μετά ακολουθούν η Φλωρεντία και το Γκροσέτο. Σχετικά με τους κανονισμούς που ισχύουν υπάρχουν κάποιοι γενικοί για ολόκληρη την Ιταλία, που όμως συμπληρώνονται από κάποιους επιπρόσθετους ανάλογα με την κάθε περιοχή.

Αυτοί οι κανόνες αφορούν κανόνες δόμησης, νέες κατασκευές νόρμες στην φάρμα. Νέες κατασκευές στην φάρμα δεν επιτρέπονται, ενώ η αγροτουριστική διαμονή πρέπει να γίνεται σε παλιά αλλά καλοδιατηρημένα κτήρια, ενώ εσωτερικά θα πρέπει να είναι μοντέρνα²⁴.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Η Αυστρία είναι η πρωτοπόρος χώρα της Ευρώπης σε σχέση με τον αγροτουρισμό, όπου αναπτύχθηκε μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο όταν οι άνθρωποι θέλησαν να ξεφύγουν από τις βομβαρδισμένες πόλεις ψάχνοντας για διαμονή στην εξοχή. Οι αγρότες πρόσεξαν ότι

²⁴ Del Gaudio, V., 1970, «Agrotourism», Roma

αυτό μπορούσε να γίνει επιχείρηση και άρχισε να προσφέρεται διαμονή για αναψυχή στους τουρίστες.

Στην Αυστρία υπάρχουν δύο σαιζόν: ο χειμώνας ανάμεσα στα Χριστούγεννα και το Πάσχα, και το καλοκαίρι από τον Μάιο μέχρι τον Οκτώβριο. Πολλοί ιδιοκτήτες φάρμας που συμμετείχαν στον Τουρισμό τώρα εξαρτώνται απ' αυτόν για να διατηρήσουν την γεωργική τους παραγωγή.

Ένα μερίδιο της τάξης του 50% από το μεικτό εισόδημα, προέρχεται από τον τουρισμό. Τα κίνητρα για την ενασχόληση με τον τουρισμό σύμφωνα με τον Schoppner²⁵ (1998) αποτέλεσαν: η συμβολή του τουρισμού στην Αυστρία σαν τουριστικός προορισμός, ο οικονομικός ρόλος και η ικανότητα για κεφαλαιοποίηση του συνδέσμου μεταξύ τουρισμού και γεωργίας.

2.8. Αναπτυξιακοί φορείς αγροτουρισμού

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού συντελείται μέσα από διάφορα αρμόδια όργανα που αναλαμβάνουν δράση γύρω από τον αγροτουρισμό και φροντίζουν για την σωστή λειτουργία του, προώθηση και εξέλιξή του. Αυτοί αναλύονται παρακάτω.

Ο δημόσιος τομέας

²⁵ Schoppner, A., 1998, "Agrotourim in Austria", Bochmer materilien zur Rau mordunung

Το κράτος και άλλοι δημόσιοι οργανισμοί μπορούν ν' αναλάβουν επιχειρηματικές δραστηριότητες σε περιπτώσεις εκμετάλλευσης της περιουσίας του ίδιου του κράτους (ιαματικές πηγές, χιονοδρομικά κέντρα, πρότυπα κρατικά αγροκτήματα, παιδικές κατασκηνώσεις).

Υπάρχουν αρκετές τέτοιες περιπτώσεις επιχειρήσεων που έχουν δημιουργηθεί είτε από κρατικές υπηρεσίες είτε από δημόσιους οργανισμούς (ΕΟΤ). Τέτοιες επιχειρήσεις έχουν κοινωνικό χαρακτήρα.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η παρέμβαση του δημόσιου τομέα σε επιχειρηματικές δραστηριότητες του αγροτουρισμού μπορεί να εκδηλωθεί και έμμεσα μέσω των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με το σύστημα των προγραμματικών συμβάσεων. Σύμφωνα με το σύστημα αυτό οι ΟΤΑ , μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με φορείς του δημοσίου τομέα.

Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), δηλαδή οι δήμοι και οι κοινότητες είναι οι πιο κατάλληλοι φορείς για να αναλάβουν επιχειρηματικές δραστηριότητες σε τοπικό επίπεδο στον τομέα του αγροτουρισμού. Διαθέτουν οργάνωση σ' όλες τις αγροτικές περιοχές, έχουν γνώση πάνω στην εκτέλεση έργων, μπορούν να εξασφαλίσουν οικονομικά μέσα από το κράτος, αλλά πάνω απ' όλα εκφράζουν την θέληση των δημοτών τους στις αναπτυξιακές επιλογές της περιοχής τους²⁶.

²⁶ Λογοθέτης, Μ., 1982, «Τουριστική πολιτική», Παπαζήσης, Αθήνα

Ο ιδιωτικός τομέας

Κάτω από τις σημερινές παραγωγικές συνθήκες η ιδιωτική επιχείρηση αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης του αγροτουρισμού τουλάχιστον για τις περιοχές που παρουσιάζουν αναπτυξιακή αυτονομία. Αλλά και για τις άλλες περιοχές, ο ρόλος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας μπορεί να είναι θετικός αν βέβαια λειτουργήσει κάτω από ίσες ανταγωνιστικές συνθήκες με τις ομοειδείς επιχειρήσεις γενικά του δημόσιου τομέα. Στον τομέα του αγροτουρισμού η ιδιωτική επιχείρηση μπορεί να πάρει οποιαδήποτε νομική μορφή (ατομική, ομόρρυθμη εταιρεία, ΕΠΕ, ΑΕ κτλ).

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΕ

Μια από τις κύριες πρωτοβουλίες στην Ελλάδα τελευταία ήταν η σύσταση μίας εταιρείας που ονομάζεται Αγροτουριστική, που δημιουργήθηκε με σκοπό να βοηθήσει στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Μέσα από την Αγροτουριστική περισσότερες από 200 αιτήσεις έγιναν για σχέδια οικοτουρισμού στην Ελλάδα μέσα στο 2003.

Ο σκοπός της Αγροτουριστικής είναι η προώθηση και η ανάπτυξη της του πρασίνου της εξοχής και την προαγωγή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού μέσα από υψηλής ποιότητας σχέδια. Παρέχει επίσης κίνητρα για επενδύσεις στον εναλλακτικό τουρισμό, με επιδοτήσεις που φτάνουν μέχρι και το 40% του συνολικού ποσού της επένδυσης.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΑΕ

Το 1989 ξεκίνησε η ίδρυση των αναπτυξιακών εταιρειών ενώ με την πάροδο των χρόνων διευρύνεται όλο και περισσότερο με συμμετοχή των ΟΤΑ, των δήμων και άλλων φορέων. Οι κύριοι στόχοι τέτοιων εταιρειών είναι αναπτυξιακοί. Σχεδιάζουν δηλαδή την ανάπτυξη των περιοχών και την αξιοποίηση κατά το μεγαλύτερο δυνατό βαθμό των διαθέσιμων εθνικών και κοινοτικών πόρων μέσα από την διαχείριση των προγραμμάτων.

Στηρίζει τεχνικά τους κατοίκους και τους φορείς της περιοχής στους τομείς επιμόρφωση, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες σε θέματα προστασίας περιοχών, διατήρηση πολιτιστικής κληρονομιάς ανάπτυξης συνοχής της περιοχής. Μέσα στα πλαίσια της λειτουργίας των αναπτυξιακών εταιρειών διοργανώνονται και ημερίδες με διάφορα θέματα (ποιότητας, κλπ)²⁷.

²⁷ Λογοθέτης, Μ., 1982, «Τουριστική πολιτική», Παπαζήσης, Αθήνα

Κεφάλαιο 3

Ορεινή Ναυπακτία

3.1. Η ορεινή Ναυπακτία και οι Δήμοι της

Η επαρχία της Ναυπακτίας γενικότερα και ειδικότερα το ορεινό της τμήμα, είναι γνωστά για τα άγρια φαράγγια της, τα ψηλά και περήφανα βουνά της, για τα ποτάμια που ξεδιψούν την αδηφάγα Αθήνα αλλά και για το πετρωτό και για το άγονο στη μεγαλύτερη έκταση έδαφος της.

Όλα αυτά τα πλεονεκτήματα παρόλο που θα έπρεπε να αποτελέσουν το μοχλό της τουριστικής της ανάπτυξης, γιατί οι ομορφιές της είναι απaráμιλλες έγιναν αφορμή για την περαιτέρω εγκατάλειψη και υποβάθμιση της. Ο κυριότερος εχθρός σήμερα της Ορεινής Ναυπακτίας είναι η ερήμωση της και η γήρανση του πληθυσμού της.

Αυτό το μοναδικό τοπίο αξίζει καλύτερης μεταχείρισης. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατοικείται από την προϊστορική εποχή και δεν υπάρχει χωριό στη Ναυπακτία που να μην έχει ίχνη αρχαίων οικισμών.

Επίσης στο χωριό αυτό αναπτύχθηκε, παρ'όσα του καταμαρτυρούν, αξιόλογος πολιτισμός και απαραίτητη είναι η συμβολή της αρχαιολογικής σκαπάνης για να τον αναδείξει. Ευρήματα των αρχαίων αυτών οικισμών έστω και υποτυπωδώς, το επιβεβαιώνουν τα τείχη και οι τάφοι που είναι κρυμμένοι μέσα στις φυλλωσιές σε ολόκληρη τη Ναυπακτία.

Τα βυζαντινά μνημεία της περιοχής είναι αναμφισβήτητες και ατράνταχτες αποδείξεις της συνεχούς κατοίκησης της περιοχής. Εδώ σε αυτόν τον άγονο τόπο, χάρη στην εφευρετικότητα και την εργατικότητα των κατοίκων του, αναπτύχθηκε από τη βυζαντινή εποχή η μεταξουργία, η βυρσοδεψία, η κεραμουργία, η ξυλογλυπτική, η χρυσοχοΐα, η χαλκουργία, η ασημουργία, η ασβεστοποιία, ως και άλλες μορφές οικοτεχνίας.

Περίφημη είναι η λαϊκή αρχιτεκτονική, ένα κράμα ηπειρώτικης και κραβαρίτικης τέχνης, τα πέτρινα γεφύρια και οι γραφικοί νερόμυλοι. Εδώ πάλι, κατά την Τουρκοκρατία, αναπτύχθηκε και η παιδεία. Περίφημη είναι η Σχολή της Λομποτίνας με την προστασία της βυζαντινής οικογένειας των Κανναβαίων, όπου δίδαξε ο Πατροκοσμάς ο Αιτωλός.

Δήμος Αποδοτίας

Ο δήμος Αποδοτίας πήρε το όνομα του από τον αρχαίο λαό των Αποδοτών ο οποίος κατοικούσε τη Δυτική και Ανατολική πλάγια της νοτιοδυτικής συνέχειας του όρους Κόρακος, την κοιλάδα του Μόρνου πλησίον των Οζωλών και Λοκρώ.

Η Αποδοτία εκτείνεται στο Ανατολικό μέρος της Ναυπακτίας Νοτιοανατολικά της Δωρίδας από την οποία χωρίζεται με τον ποταμό Μόρνο, δυτικά της Πυλλήνης και Προσχίου και βόρεια της Κλεπαΐδος και Οφιονείας.

Το έδαφος είναι ανώμαλο σε μερικά σημεία, γόνιμο και σχεδόν όλο ελατόφυτο. Σε απόσταση 50 χλμ. από τη Ναύπακτο βρίσκεται η πρωτεύουσα του νομού, η Άνω Χώρα (μεγάλη Λομποτινά) η οποία είναι κτισμένη στην μεσαία ΒΑ πλαγιά της κορυφής <<Συρτά της Παπαδιάς>> ανάμεσα σε βουνά και επί εδάφους λίγο επικλινούς και χωματώδους σε υψόμετρο 955 μέτρων. Εδώ εγκαταστάθηκε μια από

τις σημαντικότερες οικογένειες του Βυζαντίου, η οικογένεια των Κανναβαίων.

Τόπος καταγωγής της οικογένειας η Κωνσταντινούπολη όπου κατά τη διάρκεια της Δ' Σταυροφορίας το 1204, ο νεαρός Νικόλαος Κανναβός στέφθηκε αυτοκράτορας στις 25 Ιανουαρίου στην Αγία Σοφία. Μετά το φόνο του αυτοκράτορα από τον Αλέξιο Δούκα Μουτζουφλό και μετά την άλωση της Πόλης το 1453 η οικογένεια ξενιτεύτηκε και έφτασε στη μεγάλη Λομποτινά. Πάνω και γύρω από το χωριό εκτείνεται δάσος από καστανιές, έλατα και κέδρους.

Από την κορυφογραμμή του βουνού το θέαμα είναι μαγευτικό. Φαίνεται ο Κορινθιακός Κόλπος και η βόρεια πλευρά της Πελοποννήσου μέχρι την Ακροκόρινθο. Οι κάτοικοι πριν ιδρύνουν την Λομποτινά κατοικούσαν στη θέση "Παληοχώρα ή Γεροντοκαρυά ή Τείχη" όπου όπως φαίνεται ήταν το αρχαίο Τοιχίο το ποιο είχε κυριεύσει ο Δημοσθένης. Η περιοχή απέχει 45 λεπτά ΒΑ της Λομποτινάς όπου και μυθολογείται ότι κατοίκησαν πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη μετά την κατάληψη της πόλης από τους Τούρκους.

Μετά την αύξηση των οικογενειών μετοίκησαν περίπου το 1550-1600 και αποτέλεσαν την ήδη Λομποτινά. Μέρη θρησκευτικού προσκυνήματος που αξίζει να επισκεφθείτε, με αναρίθμητα κειμήλια και χειρόγραφα είναι τα Μοναστήρια <<Παναγία Προυσιώτισσα>> και <<Μονής Αμπελακιώτισσα>>.

Δήμος Πλατάνου

Από τα αξιολογότερα κομμάτια της ορεινής Ναυπακτίας είναι η περιοχή του δήμου Πλατάνου. Το άγριο και πλούσιο φυσικό περιβάλλον, η λαϊκή αρχιτεκτονική, ο λαϊκός πολιτισμός είναι ικανά να εντυπωσιάσουν τον φυσιολάτρη, τον αθλητή, τον κυνηγό τον ορειβάτη και κάθε επισκέπτη.

Καθένα από τα δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Πλατάνου παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον. Ο επισκέπτης μπορεί να δει κάποια αξιοθέατα ιστορικά ή φυσικά μνημεία, να βρει ευκολίες διαμονής και εστίασης και να συμμετάσχει σε δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού.

Δήμος Πυλλήνης

Ο πληθυσμός του Δήμου στα χαρτιά είναι περίπου 2.000, στην πράξη όμως είναι πολύ λιγότεροι, περίπου 600 άτομα. Έδρα του Δήμου Πυλλήνης είναι η Σίμος, όπου βρίσκεται το δημαρχείο. Η

περιοχή του δήμου Πυλίνης είναι από τις πιο ενδιαφέρουσες περιοχές της Ελλάδας — από οικολογική και περιβαλλοντική άποψη.

Τα όμορφα φυσικά τοπία, οι ενδιαφέρουσες οδοιπορικές διαδρομές, η πλούσια πολιτιστική δράση και η ζεστασιά των ανθρώπων είναι μερικοί από τους λόγους για τους οποίους αξίζει να επισκεφθείτε το δήμο Πυλίνης. Χαρακτηριστικό του δήμου Πυλίνης είναι οι παρθένες φυσικές ομορφιές και οι παραδοσιακοί οικισμοί μέσα σε δάση και απέραντη βλάστηση²⁸.

3.2. Φυσικό περιβάλλον Ορεινής Ναυπακτίας

Η ορεινή Ναυπακτία είναι ένα από τα ομορφότερα κομμάτια της Ελλάδας από περιβαλλοντικής κυρίως άποψης. Το πολυσχιδές τοπίο και η γεωλογική δομή των πετρωμάτων της Ναυπακτίας ευνοεί την πλούσια και ποικίλη χλωρίδα. Ο επισκέπτης μαγεύεται από μια αισθησιακή και απολαυστική διαδρομή μέσα στα όμορφα δάση όπου εναλλάσσονται η βελανιδιά, το έλατο, η οξιά, το πλατάνι, η καστανιά και σε κάποια σημεία υπάρχουν όλα μαζί, δίνοντας ένα ξεχωριστό και μοναδικό χρώμα. Σε πολλά σημεία υπάρχουν φυσικές πηγές στολισμένες με πετρόκτιστες βρύσες έτοιμες να δροσίσουν τους ταξιδιώτες.

Πανέμορφα χωριουδάκια, κτισμένα σε υψόμετρο από 700-1000 μ. ανάμεσα σε πλατάνια, τρεχούμενα νερά και έλατα και σε απόσταση από 30 έως 80 χλμ., βόρεια από τη Ναύπακτο, συμπληρώνουν το τοπίο.

²⁸ <http://www.orininafaktia.gr/> πρόσβαση 5-2008

Οι άριστες αυτές περιβαλλοντικές συνθήκες της περιοχής αποτελούν ιδανικό τόπο για την επιβίωση μεγάλων και μικρών θηλαστικών και πτηνών. Τα σημαντικότερα άγρια ζώα, πτηνά και ερπετά του οικοσυστήματος της περιοχής είναι:

Θηλαστικά. Τα σπουδαιότερα είδη θηλαστικών είναι : λύκος, τσακάλι, ασβός, ζαρκάδι, ελάφι, αγριογούρουνο, αλεπού, λίγκας, κουνάβι, λαγός, σκαντζόχοιρος, νυφίτσα, σκίουροι κ.ά. Τελευταία αναφέρθηκε ότι στην περιοχή των Κρυονερίων εθεάθη καφετιά αρκούδα.

Ορνιθοπανίδα: φάσα, πέρδικα, γύπες, κίσσες, κοτσίφι, βλαχοκυριαρίνα, τσαλαπετεινός, δρυοκολάπτης, κουκουβάγια, ποντικοβαρβακίνα, πετρίτης, διπλοσάινο, ξεφτέρι, βραχοκιρκίνεζο, μπούφος και μερικά ζευγάρια βασιλαετών χρυσαετών και φιδαιτός καθώς και ο σπάνιος γύπας ασπροπάρης. Στα παραποτάμια δάση της περιοχής την άνοιξη βρίσκουν καταφύγιο τ' αηδόνια, οι κούκοι, τα κοτσύφια, οι παπαδίτσες κ.ά.

Τέλος, στην περιοχή ζουν 6 είδη δρυοκολάπτη από τα οποία το ένα πολύ σπάνιο με τροπικά χρώματα. Επίσης, έχουν καταγραφεί και πολλά στρουθιόμορφα, όπως ο βραχοτσοπανάκος, η ασπροκωλίνα, η σβαρνίστρα, ο γαλαζοκόττυφας, η κάργια κ.ά. Η ύπαρξη μερικών από τα σπάνια είδη πουλιών αποτελούν οικολογικούς δείκτες της υγείας του δάσους.

Ερπετά: Τα κυριότερα ερπετά της περιοχής είναι η δενδρογαλιά, η έχιδνα, η σαϊτούρα, ο τυφλίτης, ο φυλλοδάκτυλος, η τρανόσαυρα, η ταυρική γουστέρα, το νερόφιδο, το αγιόφιδο και η χελώνα.

Ψάρια: Ο Εύηνος ποταμός συντηρεί ακόμη κάποια είδη ψαριών με εξέχουσα την άγρια πέστροφα.

Μερικά από τα μοναδικά χαρακτηριστικά του οικοσυστήματος είναι το δάσος της οξιάς στη νότια πλευρά του όρους Σαράνταινας (ύψους 2000 μ.). Είναι το νοτιότερο δάσος οξιάς στην Ευρώπη και διακρίνεται για την τροπική μορφή των δένδρων. Ενδιαφέρον επίσης προκαλούν τα διακόσια περίπου είδη μανιταριών, από τα οποία τα 70 είναι φαγώσιμα και τρία από αυτά ανακαλύπτονται για πρώτη φορά στην Ευρώπη²⁹.

3.3.Οικονομική κατάσταση περιοχής

Ολόκληρη η ορεινή Ναυπακτία, μετά την εποχή του πολέμου 1940, μπήκε στο στάδιο της δημογραφικής καχεξίας. Η φυγή του πληθυσμού, ιδιαίτερα μετά το 1960, επέφερε πληθυσμιακή ερήμωση πολλών χωριών.

Η επαρχία Ναυπακτίας πλήρωσε βαρύ φόρο στο βωμό της μετανάστευσης. Πολλά χωριά εγκαταλείφθηκαν τελείως κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών και σε άλλα απέμειναν λιγοστοί κάτοικοι, αρνούμενοι να εγκαταλείψουν τον ψυχικό σύνδεσμο με τη γενέτειρά τους.

Οι μόνιμοι κάτοικοι της ορεινής Ναυπακτίας αξιοποιούν τη μορφολογία του εδάφους που είναι κατάλληλη για κτηνοτροφία λόγω της ύπαρξης αλπικών και χειμερινών βοσκοτόπων. Η γεωργική γη είναι κυρίως αναβαθμίδες μικρών γεωργικών κλήρων. Τα

²⁹ http://nafpaktia.org/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=61&lang=iso-8859-7 πρόσβαση 5-2008

προϊόντα που παράγονται προορίζονται κυρίως για ιδιοκατανάλωση, λίγα δε απ' αυτά εμπορεύονται.

Καλλιεργούνται αμπέλια, κηπευτικά, καρποφόρα δένδρα (καρυδιές, αμυγδαλιές, κερασιές, μηλιές), καλαμπόκι, κτηνοτροφικά φυτά. Η παραγωγή κρασιού και τσίπουρου προορίζεται κυρίως για οικιακή κατανάλωση. Η καλλιέργεια της καρύδας και του κερασιού προορίζεται για την παραγωγή γλυκού. Τέλος, η παραγωγή γάλακτος μεταποιείται σε τυρί, γιαούρτι κ.λπ..

Επίσης ο κλάδος της μελισσοκομίας έχει αναπτυχθεί μερικώς λόγω της κατάλληλης φυσικής χλωρίδας της περιοχής. Η πρωτογενής παραγωγή καλύπτει ίδιες ανάγκες ή κατευθύνεται στις κοντινές αγορές.

Η εκμετάλλευση του δασικού πλούτου της περιοχής είναι περιορισμένη. Τα καυσόξυλα είναι το κύριο παραγόμενο προϊόν. Επίσης, υπάρχει μικρή παραγωγή ξυλοκάρβουνου, κορυφών ελάτης για Χριστουγεννιάτικα δέντρα και κάστανων.

Η ορεινή Ναυπακτία διαθέτει όλα τα χαρακτηριστικά μιας ορεινής περιοχής σε απομόνωση, με όλες τις κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες που έχει το γεγονός αυτό για τους κατοίκους της περιοχής. Αποτελείται από περίπου 60 κοινότητες, η επικοινωνία των οποίων δεν είναι πάντα η καλύτερη δυνατή, λόγω της κακής κατάστασης του οδικού δικτύου.

Στην περιοχή συνυπάρχουν φαινόμενα έντονης υπανάπτυξης (χαμηλό κατά κεφαλή εισόδημα, έλλειψη βασικών παραγωγικών και κοινωνικών υποδομών), με αποθέματα παραγωγικών πόρων,

φυσικών, ανθρώπινων και σε κάποιο βαθμό κεφαλαιακών, που παραμένουν ανεκμετάλλευτοι.

Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει σημαντική προσπάθεια ανάπτυξης της ορεινής Ναυπακτίας, που προσδιορίζεται κυρίως σε αναπτυσσόμενες τουριστικές και αγροτουριστικές δραστηριότητες. Οι συνθήκες και οι εξωτερικές υποδομές για περαιτέρω κάθε μορφής ανάπτυξη είναι πολύ καλές για τους παρακάτω λόγους:

- Έχει γίνει σημαντική προσπάθεια συγκοινωνιακής ανάπτυξης της ορεινής επαρχίας μας, που προσδιορίζεται μέσω των κυρίων αξόνων Ναυπάκτου - Καρπενησίου και Ναυπάκτου - Άνω Χώρας. Οι οδικοί αυτοί άξονες διακλαδίζονται με συνεχείς ενδιάμεσες διανοίξεις και ασφαλτοστρώσεις, που συνδέουν τα χωριά με την ευρύτερη περιοχή της Στερεάς Ελλάδας. Σημαντική είναι επίσης η βελτίωση της τηλεπικοινωνιακής υποδομής.

- Η πρωτοβουλία του επιχειρηματία Παπαϊωαννίδη να επενδύσει από τη δεκαετία του 1990 στη δημιουργία σύγχρονης ξενοδοχειακής μονάδας στην Ήνω Χώρα υπήρξε καθοριστική για την πορεία ανάπτυξης της ορεινής Ναυπακτίας. Την κίνηση αυτή ακολούθησαν αργότερα και άλλοι επιχειρηματίες, αλλά και η Τοπική Αυτοδιοίκηση συνέβαλε θετικά προς την κατεύθυνση αυτή.

- Η Αναπτυξιακή Εταιρεία «Αιτωλία» Α.Ε. ήταν η πρώτη αναπτυξιακή εταιρεία που βοήθησε καθοριστικά στη δημιουργία πολλών ξενώνων σε αρκετά χωριά της Ναυπακτίας με το ειδικό πρόγραμμα LEADER. Μεταξύ των δράσεων που υλοποιήθηκαν είναι η ανακατασκευή παραδοσιακών οικίσκων σε κοινότητες της περιοχής. Οι παραδοσιακοί αυτοί ξενώνες αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων αγροτουρισμού και οικοτουρισμού στην περιοχή.

- Η ιδιωτική πρωτοβουλία με τις δραστηριότητες που ανέπτυξε τελευταία στον Εύηνο ποταμό, ανέδειξε έναν ακόμη πλούσιο τομέα τουριστικής δραστηριότητας ,που φαίνεται να βρίσκει ανταπόκριση σε πλατιά στρώματα του ελληνικού πληθυσμού για δράση όλη τη διάρκεια του χρόνου.
- Ένα ερευνητικό πρόγραμμα του Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου με αντικείμενο τη «Διερεύνηση Οικοτουριστικών Δυνατοτήτων ορεινής Ναυπακτίας» ανέδειξε δίκτυο μονοπατιών που συνδέουν την Άνω Χώρα με τα γύρω χωριά και έκανε πιο προσιτή και πιο γνωστή την περιοχή σε ορειβάτες και εκδρομείς που επιθυμούν να απολαύσουν διαδρομές μέσα σ' ένα ήσυχο και παρθένο φυσικό περιβάλλον και να χαρούν τις εναλλαγές του τοπίου, την εντυπωσιακή βλάστηση και την πλούσια χλωρίδα της περιοχής.
- Η επιστροφή και μόνιμη εγκατάσταση στην περιοχή Ελλήνων μεταναστών με πολύτιμες εμπειρίες από τη συμμετοχή τους στη ζωή και τη δυναμική περισσότερο προηγμένων κοινωνικών και η συγκέντρωση ξένου συναλλάγματος έδωσε ώθηση σε επαγγελματικές δραστηριότητες γύρω από τον τουρισμό στην ευρύτερη περιοχή της Ναυπακτίας.

Έτσι σήμερα έχουν αναπτυχθεί κατάλληλες υποδομές τουριστικής ανάπτυξης με πολύ καλές υπηρεσίες.

3.4. Τουριστικές υποδομές

Σε πολλά από τα χωριά της ορεινής Ναυπακτίας τα τελευταία χρόνια έγιναν σημαντικά έργα τουριστικής υποδομής και σήμερα υπάρχουν

σύγχρονες εγκαταστάσεις υποδοχής επισκεπτών, ξενοδοχεία, ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Τα έργα αυτά δίνουν τη δυνατότητα σε πολλούς τουρίστες να γευθούν τις ομορφιές του αγροτουρισμού στα χωριά Άνω Χώρα, Κάτω Χώρα, Αμπελακιώτισσα, Ελατού, Τερψιθέα, Κρυονέρια, Φαμίλα, Στράνωμα, Κάμπος Σίμου, Πλάτανος και αλλού.

Σε πολλά από τα χωριά της Ναυπακτίας υπάρχουν εστιατόρια και ταβέρνες, όπου μπορεί ο επισκέπτης να απολαύσει την καλή, ποιοτική και παραδοσιακή κουζίνα της περιοχής. Σε αρκετά χωριά που δεν υπάρχουν εστιατόρια και ταβέρνες τα καφεενεδάκια μπορούν να σας προσφέρουν ένα πρόχειρο γεύμα.

Τέλος, ενώ ολόκληρη η περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας αποτελεί αξιοθέατο μνημείο από άποψη περιβαλλοντολογική, υπάρχουν και ορισμένα σημεία αναφοράς που την καθιστούν μοναδική. Αυτά είναι οι οικισμοί Πλατάνου, Αράχοβας, Ελατούς, Άνω Χώρας, η Σίμος, το μοναστήρι της Αμπελακιώτισσας, το τεχνικό φράγμα του Εύηνου, το σπήλαιο Δρακότρυπας στην Αναβρυτή, το όρος Ομάλια, το Χάνι του Λιόλιου, καθώς και αρκετά πέτρινα γεφύρια στον Εύηνο και το Μόρνο ποταμό.

Ο Εύηνος είναι το αγαπημένο ποτάμι όσων ελκύονται από το "ποταμίσι" αθλήματα. Ο Εύηνος ξεκινάει από τις δυτικές υπώρειες των Βαρδουσιών και ακολουθώντας δυτική πορεία χωρίζει τα βορειότερα Ναυπακτικά χωριά από την υπόλοιπη Ναυπακτία. Στη συνέχεια ακολουθεί νότια πορεία και εκεί κατά την Καλλονή παίρνει δυτική πορεία και έτσι πότε νοτιοδυτικά και πότε νότια φτάνει στον Πατραϊκό Κόλπο, ανάμεσα στο Ευηνοχώρι και το

Γαλατά. Η διαδρομή του, 98 χιλιόμετρα, θυμίζει κίνηση φιδιού και ο λαός του 'δωσε το όνομα Φίδαρης³⁰.

3.5. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Η περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας αποτελεί ιδανικό προορισμό για σύντομες αποδράσεις από την πόλη. Η περιοχή προσφέρεται για να προσελκύσει απαιτητικούς τουρίστες που αναζητούν διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Για τους φυσιολάτρες που επιθυμούν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με μια επιστροφή στη φύση, να αναβαπτισθούν στον αναζωογόνο κόρφο της, κι ακόμα τους ανθρώπους που επιζητούν την άσκηση μαζί με την αναψυχή η ορεινή Ναυπακτία είναι ένας παράδεισος για τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Την ορεινή Ναυπακτία μπορεί κανείς να τη διασχίσει με το αυτοκίνητο ή πεζοπορώντας στις επιλεγμένες και ειδικά χαραγμένες υπέροχες διαδρομές – μονοπάτια μέσα από δάση, μικρές χαράδρες, χειμάρρους, γραφικά χωριά με μία εκπληκτική γλωρίδα.

Στον κόσμο των βουνών της ορεινής Ναυπακτίας η πρόκληση για ανακάλυψη είναι διαρκής και εναπόκειται στη διάθεση και το πείσμα του καθενός να γνωρίσει την αυθεντικότητα των γηγενών και την ατόφια διαχρονική παράδοση, που αναδύεται από τον τρόπο ζωής των υπέροχων αυτών ανθρώπων. Οι επιλογές σας στη

³⁰ http://nafpaktia.org/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=65&lang=iso-8859-7 πρόσβαση 5-2008

Ναυπακτία είναι ανεξάντλητες, όπως ανεξάντλητες είναι και οι ομορφιές της.

Ο τουρισμός περιπέτειας στον Εύηνο ποταμό: Η βατότητα της κοίτης του Εύηνου ποταμού και η εξαιρετική ομορφιά του περιβάλλοντος προσφέρονται για δραστηριότητες rafting και canoe-kayak. Για το λόγο αυτό ήδη οργανώνονται ειδικές εκδρομές από εξειδικευμένα τουριστικά γραφεία. Η κωπηλασία με καγιάκ γίνεται από τη θέση Βαλτσόρεμα – Γέφυρα Πόρου – Χάνι Μπανιά όπου με τη δημιουργία εγκαταστάσεων προπονητικού κέντρου σλάλομ – καγιάκ αναπτύχθηκε η περιοχή της Γέφυρας Μπανιά. Υπάρχει δυνατότητα διανυκτέρευσης στο Χάνι Μπανιά και στον Πόρο Ριγανίου.

Αναφέρουμε μερικές από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες σχετίζονται με τον αθλητισμό και έχουν αναπτυχθεί στην περιοχή του Εύηνου ποταμού:

Ράφτινγκ στον Εύηνο. Κατάβαση ποταμού με ειδική φουσκωτή βάρκα που κινείται με τη ροή του ποταμού και τη χρήση κουπιών για την πλοήγησή της. Παρέχεται πλήρης εξοπλισμός και παραδίδονται μαθήματα από έμπειρους οδηγούς.

Καγιάκ στον Εύηνο. Πρόκειται για την κατάβαση του ποταμού Εύηνου με μονοθέσιο σκάφος ειδικού τύπου σε συνδυασμό με τη χρήση κουπιού για την πλοήγησή του. Διατίθεται από εταιρείες πλήρης εξοπλισμός και παραδίδονται μαθήματα εκπαίδευσης.

Ιππασία. Το σπορ της ιππασίας πραγματοποιείται στον Εύηνο ποταμό με εκπαιδευτικά άλογα για βόλτα μέσα στη φύση. Οι

διαδρομές είναι στις όχθες του ποταμού Εύηνου και στα ορεινά μονοπάτια της περιοχής.

Ο «περιπατητικός» τουρισμός: Η πεζοπορία στη φύση μπορεί να είναι από έναν απλό περίπατο μέχρι πολυήμερες διασχίσεις οροσειρών. Είναι ο πιο άμεσος τρόπος να έρθει κανείς σε επαφή με τη φύση αφού συνδυάζει την απλότητα του περπατήματος με την ικανότητα πρόσβασης σε δυσπρόσιτες με άλλο τρόπο περιοχές, που κρύβουν όμως θησαυρούς σπάνιας ομορφιάς.

Για τέτοιου είδους δραστηριότητες προτείνονται οι περιοχές στην ορεινή Ναυπακτία, από τις πιο ενδιαφέρουσες περιοχές της Ελλάδας, αφού είναι γεμάτη από αρχαία μονοπάτια, ερημικά βυζαντινά ξωκλήσια, ιστορικές μονές και απότομα φαράγγια που διαθέτουν μοναδική γλωρίδα και πανίδα.

Υπάρχουν δεκάδες πεζοπορικών διαδρομών σε παλιά μονοπάτια και καινούριους δασικούς δρόμους που περνάνε μέσα από πυκνή βλάστηση και δάση βελανιδιών και ελάτων. Ιδιαίτερα γύρω από την Άνω Χώρα έχει ανιχνευθεί και αποτυπωθεί ένα δίκτυο τεσσάρων πεζοπορικών διαδρομών που βασίζεται στον παλιό συνδυασμό μονοπατιών ανάμεσα στα χωριά Άνω Χώρα, Κάτω Χώρα, Πόδος, Αμπελακιώτισσα και Κρυονέρια.

Οι διαδρομές περνούν μέσα από δάση με έλατα, καστανιές και πλατάνια, ενώ η παραποτάμια βλάστηση εντυπωσιάζει. Αυτά τα μονοπάτια αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου δικτύου μονοπατιών που χρησιμοποιούνται από τα αρχαία χρόνια. Υπάρχει δυνατότητα διανυκτέρευσης και διατροφής σε ξενοδοχεία και ξενώνες της περιοχής.

Διαδρομές με ποδήλατο βουνού (mountain-bike) στην ορεινή Ναυπακτία: Με το ποδήλατο βουνού μπορεί κανείς να συνδυάσει το αγαπημένο του σπορ με την απόλαυση της επαφής με τη φύση. Διαδρομές που μπορούν να καλυφθούν με ποδήλατο βουνού είναι από Αγία Κυριακή στον Καστανόλακο Ήνω Χώρας, η κυκλική διαδρομή από το χωριό Τείχιο μέχρι το Τρίκορφο Ποτιδάνειας και από το χωριό Ασπριά προς δάσος Μακριάς Ράχης.

Διαδρομές με jeep 4X4 στην ορεινή Ναυπακτία: Οδηγώντας σε χωμάτινους δασικούς δρόμους, που περνούν μέσα από δασικά ονειρικά τοπία και διασχίζοντας ποτάμια και μικρά χωριουδάκια της ορεινής Ναυπακτίας, θα ανακαλύψετε διαδρομές που είναι φτιαγμένες για να περάσετε αξέχαστα Σαββατοκύριακα.

Ορειβατικός Τουρισμός στην ορεινή Ναυπακτία. Ο καλύτερος τρόπος να αποκτήσετε μια ολοκληρωμένη αίσθηση του ορεινού όγκου της Ναυπακτίας είναι να έρθετε σε άμεση επαφή με τη φύση, να περπατήσετε στα μονοπάτια των βουνών, να μιλήσετε με τους βοσκούς, να ξεδιψάσετε στις παγωμένες πηγές, να διανυκτερεύσετε σε καταφύγια.

Οι διαδρομές που αναφέρονται παρακάτω προτείνονται από τον Ελληνικό Ορειβατικό Σύλλογο Ναυπάκτου και προσφέρονται για αναβάσεις ή ορεινή πεζοπορία στους φυσιολάτρες και εραστές του βουνού.

Αρχίζουμε από τη **Ριγάνι**, (υψ. 1.469 μ.), όπου βρίσκεται εκκλησιάκι του Προφήτη Ηλία. Η ανάβαση στην κορυφή, όπου και το εξωκλήσι του Προφήτη Ηλία, μπορεί να γίνει είτε από την πλευρά της Βομβοκούς (διάρκεια 2 ώρες), είτε από το χωριό Ριγάνι.

Πολύ ενδιαφέρουσα διαδρομή είναι επίσης η ανάβαση στο χωριό **Νιόκαστρο** (850 μ.) μέσα από το φαράγγι του **Σκα**, ανατολικά της Ναυπάκτου.

Τσακαλάκι (με δύο κορυφές 1.710 και 1.697 μ.), από τα ωραιότερα βουνά της περιοχής. Η ανάβαση μπορεί να γίνει είτε από την πλευρά της Αγίας Κυριακής, όπου και η βρύση της Παπαδιάς, είτε από το χωριό Κεντρική.

· **Η Ομάλια** (υψ. 1655 μ.) είναι ένα εκτεταμένο οροπέδιο. Η ανάβαση σ' αυτό και από εκεί στην κορυφή του είναι αρκετά εύκολη, ακόμα και για μικρά παιδιά και προσφέρεται για μια πρώτη εμπειρία τους από την ομορφιά των ψηλών βουνών. Η ανάβαση αρχίζει από την θέση Χαρατσι και διαρκεί λιγότερο από μια ώρα.

Η Τσεκούρα (υψ. 1732 μ.) μεταξύ Αμπελακιώτισσας, Κρυονερίου και Περδικόβρυσης είναι ένα δύσκολο βουνό ιδιαίτερα προς την πλευρά της Κοζίτσας και η ανάβαση από το χωριό διαρκεί περίπου 3 ώρες. Λιγότερο δύσκολη ανάβαση αρχίζει από τον αυχένα, στη μέση του δρόμου Αμπελακιώτισσας - Περδικόβρυσης.

Αδελφό βουνό με την Τσεκούρα είναι ο **Αρδίνης** (υψ.1.698 μ.) Η ανάβαση για την κορυφή μπορεί να αρχίσει από το Χάνι του Λιόλιου όπου διατηρείται και το μονοπάτι που χρησιμοποιούν οι κτηνοτρόφοι.

Το **Τρίκορφο Δωρίδας** (υψ.1.549 μ.) παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί είναι προσιτή η κορυφή του και σε άπειρους φυσιολάτρες. Η ανάβαση προτείνεται να αρχίσει από την τοποθεσία Άγιοι Απόστολοι της Ποτιδάνειας και η όλη διαδρομή διαρκεί μιάμιση ώρα περίπου, μέσα από πυκνό ελατοδάσος. Το Τρίκορφο με τους πολλούς

δασικούς χωματόδρομους είναι ιδεώδης τόπος για ορεινή ποδηλασία.

Στην περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας υπάρχει το ορεινό καταφύγιο για τη διαμονή και διανυκτέρευση 40 ατόμων στη θέση Καρβουνόλακα της Γραμμένης Οξυάς. Το καταφύγιο βρίσκεται σε υψόμετρο 1700 μ., και διαθέτει δύο τζάκια, κουζίνα, δεξαμενή νερού. Πληροφορίες Ε.Ο.Σ. Λαμίας.

Στη γειτονική ορεινή Φωκίδα, στη θέση Παναούλα, πάνω από το Κροκύλιο, σε υψόμετρο 1100 μ., λειτουργεί καταφύγιο 10 ατόμων, με τζάκι, κουζίνα, δεξαμενή νερού³¹.

Θρησκευτικός τουρισμός

Τα μοναστήρια πάντα ασκούσαν σημαντική επίδραση στην περιοχή τους. Στην περιοχή της Ναυπάκτου λειτούργησαν από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, ίσως και από παλαιότερα, το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, γνωστό με την προσωνυμία «Βομβοκούς». Το καθολικό του μοναστηριού παρουσιάζει αρχιτεκτονικό, γλυπτικό και ζωγραφικό ενδιαφέρον. Από την επιγραφή που σώζεται μαθαίνουμε ότι στα 1695 κτίσθηκε πάνω στα θεμέλια παλιού ναού. Δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία για τη δράση και προσφορά του μοναστηριού.

Στην ανατολική πλευρά του χωριού Σκάλας (4 χλμ.) βρίσκεται μια σύγχρονη μοναστική κοινότητα της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα. Το μοναστήρι άρχισε να κτίζεται το 1977 με έσοδα κυρίως από συνδρομές Ναυπακτιτών του εσωτερικού και του εξωτερικού.

³¹ http://nafpaktia.org/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=65&lang=iso-8859-7 πρόσβαση 5-2008

Το Μοναστήρι της Παναγίας της Αμπελακιώτισσας. Το Μοναστήρι της Παναγίας της Αμπελακιώτισσας (ή μονή Κοζίτσης) βρίσκεται πάνω από το ομώνυμο χωριό, περίπου 16 χλμ. απ' την Ήνω Χώρα. Ιδρύθηκε το 1455 όταν, όπως θέλει η παράδοση, ένας βοσκός από το χωριό βρήκε μια εικόνα της Θεοτόκου κάτω από ένα δέντρο που σώζεται ακόμα και σήμερα.

Η εικόνα αυτή λέγεται ότι προερχόταν από το χωριό Αμπελάκια Θεσσαλίας το οποίο λεηλάτησαν οι Οθωμανοί μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Ο πρώτος ναός κτίστηκε το 1456, ενώ από το 1475 στην μονή βρίσκεται λάρνακα με το δεξί χέρι του Αγίου Πολυκάρπου, πρώτου επίσκοπου Σμύρνης.

Το μοναστήρι είναι γνωστό για τη λατρευτική εικόνα της Παναγίας, τα λείψανα του χεριού του Αγίου Πολυκάρπου, τον χρυσοκέντητο επιτάφιο και το παραδοσιακό πανηγύρι που γίνεται το Δεκαπενταύγουστο. Μέσα στο χωριό της Αμπελακιώτισσας βρίσκεται και ο ναός του Αγίου Νικολάου, ο οποίος διαθέτει ένα εντυπωσιακό ξυλόγλυπτο τέμπλο σπάνιας τέχνης που κατασκευάστηκε γύρω στα 1748.

Στη γειτονική Δωρίδα υπάρχουν σημαντικά χριστιανικά μνημεία που αποτελούν σήμερα πόλο έλξης χιλιάδων προσκυνητών απ' όλη την Ελλάδα. Τα σημαντικότερα είναι το μοναστήρι της Βαρνάκοβας με τη χιλιόχρονη ιστορία του και ο βυζαντινός ναός του Αγίου Ιωάννη στο Ευάλιο. Επίσης, υπάρχουν δύο σύγχρονες μονές στο Τρίκορφο Ευπαλίου.

Το Μοναστήρι της Παναγίας της Βαρνάκοβας. Στην περιφέρεια του δήμου Ευπαλίου, στο 21ο χιλιόμετρο του επαρχιακού δρόμου

Ναυπάκτου – Λιδορικίου, υπάρχει διακλάδωση, η οποία μετά από 6 χιλιόμετρα μας οδηγεί στο ιστορικό μοναστήρι της Βαρνάκοβας. Το μοναστήρι της Παναγιάς της Βαρνάκοβας είναι το πέμπτο αρχαιότερο μοναστήρι της χώρας, ένα μόλις χρόνο νεώτερο από το Μεγάλο Μετέωρο. Ιδρύθηκε το 1077 από τον Όσιο Αρσένιο που ασκήτεψε σε μια σπηλιά, κοντά στο μοναστήρι.

Οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου Κομνηνοί καθώς επίσης και οι δεσπότες του Δεσποτάτου της Ηπείρου Άγγελοι Κομνηνοί και Παλαιολόγοι συνέδεσαν το όνομά τους με μια σειρά αφιερώσεων στο μοναστήρι. Στον απελευθερωτικό αγώνα του Έθνους, το μοναστήρι προσέφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες. Το ανατίναξε ο Κιουταχής το 1826 και το ανοικοδόμησε ο Ιωάννης Καποδίστριας το 1831.

Το μοναστήρι βρίσκεται μέσα σ' ένα μαγευτικό, γαλήνιο και πανοραμικό τοπίο γεμάτο βλάστηση και πανύψηλα δένδρα. Πρόσφατα άρχισε να ανακαινίζεται ριζικά, με την παρουσία οργανωμένης και δραστήριας γυναικείας Αδελφότητας και αποτελεί χώρο ψυχικής ανάτασης και πνευματικής γαλήνης³².

ΠαραΘεριστικός τουρισμός

Στα χωριά της ορεινής Ναυπακτίας τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ότι παρουσιάζουν αυξημένη επισκεψιμότητα κατά τη διάρκεια εορταστικών τριημέρων και Σαββατοκύριακων, όχι μόνο από ανθρώπους που κατάγονται από τις περιοχές αυτές και συνδέονται συναισθηματικά με αυτές, αλλά και από κατοίκους

³² http://nafpaktia.org/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=65&lang=iso-8859-7 πρόσβαση 5-2008

αστικών περιοχών της ευρύτερης περιοχής (Αθήνα, Πάτρα, Ναύπακτος).

Σημειώνεται επίσης, ότι για μία μεγάλη περίοδο του έτους ο παραθεριστικός τουρισμός μεγάλης διάρκειας (από Μάιο έως και Οκτώβριο), από επισκέπτες που κατάγονται από την περιοχή και είναι ιδιοκτήτες κατοικιών στα συγκεκριμένα χωριά, έχει ως αποτέλεσμα την εποχιακή αύξηση του πληθυσμού σε επίπεδα ακόμα και πολλαπλάσια του απογραφέντος (ειδικά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο). Η εποχιακή αύξηση του πληθυσμού αρχίζει ακόμη και από το μήνα Απρίλιο και συνεχίζεται έως και τον Δεκέμβριο, λόγω των εορτών των Χριστουγέννων.

Σε όλα τα χωριά της ορεινής Ναυπακτίας έχει διατηρηθεί μέχρι τις μέρες μας η συνήθεια του πανηγυριού, αν και έχει χάσει μέρος από το γιορτινό χαρακτήρα που είχε παλαιότερα. Στις γιορτές των αγίων και των πολιούχων κάθε περιοχής γίνεται το καθιερωμένο πανηγύρι, διατηρώντας αρκετά παραδοσιακά στοιχεία ακόμη.

Τα πανηγύρια αυτά, εκτός από τη θρησκευτική τους σημασία επηρεάζουν και την κοινωνική ζωή του χωριού. Είναι μία καλή ευκαιρία, τις καθορισμένες αυτές μέρες, να επιστρέψουν στα χωριά τους όλοι οι μετανάστες για να γλεντήσουν και να συσφίξουν τους δεσμούς τους με τον τόπο και τους συγχωριανούς τους.

Για τους κατοίκους της επαρχίας μας οι εκδηλώσεις αυτές είναι αφορμή να διακόψουν την καθημερινή μονοτονία για να χορέψουν και να ξεφαντώσουν. Τα περισσότερα πανηγύρια των χωριών της Ναυπακτίας γίνονται τους καλοκαιρινούς μήνες, εποχή που τα χωριά μας είναι γεμάτα ανθρώπους και ζωή.

Κυνηγετικός τουρισμός

Κατά τη διάρκεια της κυνηγετικής περιόδου εκατοντάδες κυνηγοί απ' όλα τα μέρη χώρας επισκέπτονται την ορεινή Ναυπακτία για αναζήτηση θηραμάτων. Είναι γεγονός ότι η περιοχή είναι πλούσια σε δασικές εκτάσεις και θηράματα.

Παρά το γεγονός ότι στην ευρύτερη περιοχή αναπτύσσεται έντονη δραστηριότητα για το κυνήγι κυρίως αγριογούρουνου, η πυκνή και πλούσια βλάστηση προστατεύει τα θηράματα και υπάρχει σχετική ισορροπία. Η εκτός κανόνων θήρα δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους μείωσης βασικών ζώων και πτηνών που πολλές φορές φθάνουν στα όρια της εξαφάνισης ορισμένων από αυτά. Πάντως η περιοχή προσφέρεται για οργανωμένα καταφύγια θηραμάτων

Αθλητικός τουρισμός

Αξιόλογες είναι οι υποδομές στη Βλαχομάνδρα και τον κοντινό οικισμό Πόρο του Ριγανίου, στις οποίες υπάρχουν υποδομές για συστηματική ανάπτυξη εξειδικευμένων αθλημάτων στον Εύηνο ποταμό. Η προβολή και η αξιοποίηση των εγκαταστάσεων αυτών προσφέρονται για φιλοξενία αθλητών των ποταμίσιων αθλημάτων για προπονήσεις και για αγώνες.

Τουρισμός υγείας

Σε αυτήν την κατηγορία τουριστικής υποδομής συμπεριλαμβάνονται υδροθεραπευτήρια σε ιαματικές πηγές όπως τα λουτρά Στάχτης στην Πυλήνη και Αγραπιδόκαμπου στο Αντίρριο³³.

³³ http://nafpaktia.org/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=65&lang=iso-8859-7 πρόσβαση 5-2008

3.6. Αγροτουρισμός στην Ορεινή Ναυπακτία και Αγροτουριστικά καταλύματα

Η Ορεινή Ναυπακτία βρίσκεται στις νοτιότερες απολήξεις της Πίνδου στην οροσειρά των Βαρδουσίων και περιλαμβάνει την οροσειρά της Ναυπακτίας που εκτείνεται από τη Ναύπακτο έως το όρος της Γραμμένης Οξυάς που διαχωρίζει τους Νομούς Ευρυτανίας και Αιτωλοακαρνανίας. Ως ανατολικό όριο έχει τον Εύηνο ποταμό και ως δυτικό τα διοικητικά όρια των νομών Αιτωλοακαρνανίας και Φωκίδας.

Διοικητικά στην περιοχή ανήκουν 50 δημοτικά διαμερίσματα που υπάγονται στους Δήμους Αποδοτίας και Πλατάνου του Νομού Αιτωλοακαρνανίας καθώς και στους Δήμους Καλλιέων και Βαρδουσίων του Νομού Φωκίδας. Η συνολική έκταση της περιοχής ανέρχεται σε 843 χιλ. στρ. και ο πληθυσμός σε 8.749 κατοίκους.

Οι κυριότεροι αγροτουριστικοί πόροι της περιοχής είναι τα Όρη της Ναυπακτίας καθώς και ο ποταμός και η κοιλάδα του Εύηνου. Η ορεινή Ναυπακτία παρουσιάζει ένα ανάγλυφο από κορυφές και ρεματιές και πρόκειται για ένα από τα πιο γραφικά και όμορφα μέρη της Πίνδου.

Η βλάστηση στην περιοχή περιλαμβάνει δάση βελανιδιάς, ελάτης, πλατάνια και καστανιές. Άλλοτε με γυμνές και δασωμένες και άλλοτε με ήπιες και απόκρημνες πλαγιές το Φαράγγι του Κάκαβου προσφέρει μεγάλες συγκινήσεις στο πεζοπόρο.

Σε υψόμετρο περίπου 650 μ. το Γεφύρι του Κάκαβου ενώνει το στενότερο σημείο του με τις απόκρημνες πλαγιές το φαραγγιού. Το μήκος του είναι 15 μέτρα το πλάτος περίπου 2 μέτρα ενώ το ύψος του από την κοίτη του ποταμού Κότσαλου ξεπερνάει τα 10 μέτρα³⁴.

Αξιόλογα βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία προκαλούν το ενδιαφέρον του επισκέπτη. Το πέτρινο γεφύρι της Αρτοτίβας αποτελεί μνημείο του 15ου αιώνα το οποίο διαφέρει από τα υπόλοιπα της Πίνδου μιας και χτίστηκε από τους Ενετούς.

Άλλοι σημαντικοί πολιτιστικοί πόροι είναι η Μονή Αμπελακιώτισσας στο ομώνυμο χωριό, η γέφυρα Αρτοτίβας στο Αχλαδόκαστρο, πάνω στον Εύηνο ποταμό και ο Πύργος του Γιουσούφ Αγά στην Κοινότητα Δάφνης.

Η Αμπελακιώτισσα είναι από τα πιο γνωστά χωριά της περιοχής. Είναι χτισμένη σε υψόμετρο περίπου 900 μ. και προστατεύεται από ελατοσκεπάστα βουνά με μόνη εξαίρεση τη χαρακτηριστική βραχώδη κόψη της Τσέκουρας, σημείο αναφοράς για το χωριό. Παλαιότερα το χωριό λεγόταν Κοζίτσα, που σημαίνει γιδότοπος. Μέσα σε μια εξάισια φύση στα κατάφυτες πλαγιές του Αηλιά δεσπόζει το φημισμένο Μοναστήρι της Παναγίας Αμπελακώτισσας.

Η Άνω Χώρα, επίσης γνωστό χωριό, είναι χτισμένη (στα 1100μ.) στις σκεπαστές ανατολικές πλαγιές του Αη Λιά ενώ, απέναντί της υψώνονται οι ορεινοί όγκοι της Τσέκουρας και της Παναγίας ένα σύμπλεγμα πολυδιάστατο με τραχείς βράχους και δασωμένες ρεματιές. Βρίσκεται στα 900 μ. και αποτελεί ένα από τα αρχαιότερα

³⁴ Μπασγιουράκης, Θ., 2001, «Αμπελακιώτισσα. Ορεινή Ναυπακτία», Περιοδικό Ελληνικό Πανόραμα, Αθήνα: Άρκτος Εκδοτική Ε.Π.Ε.

χωριά της ορεινής Ναυπακτίας. Τέλος, ένα ακόμη αξιόλογο χωριό της περιοχής που προσελκύει το ενδιαφέρον των επισκεπτών είναι η Γραμμένη Οξιά, το όνομα της οποίας οφείλεται τη μεγάλη δασοκάλυψή της από οξιές.

Η αγροτουριστική υποδομή της περιοχής ανέρχεται σε 392 κλίνες και είναι από τις μικρότερες σε σχέση με τους υπόλοιπους αγροτουριστικούς προορισμούς.

Το μεγαλύτερο μέρος των καταλυμάτων συγκεντρώνεται στους οικισμούς Άνω Χώρας και Ελατούς με μικρούς παραδοσιακούς ξενώνες. Στην περιοχή οργανώνονται δραστηριότητες αναψυχής στις όχθες του Εύηνου ποταμού όπως κατάβαση με ράφτινγκ και κανό-καγιάκ αλλά και μικρές πεζοπορίες και διαδρομές με ποδήλατα βουνού. Όλες οι διαδρομές βασίζονται στον παλιό συνδετικό ιστό μονοπατιών ανάμεσα στα χωριά Άνω και Κάτω Χώρα, Πόδος, Απελακιώτισσα και Κρυονέρια. Οι διαδρομές έχουν σημανθεί με έγχρωμα σημάδια ενώ στα σημεία έναρξης της κάθε μιας υπάρχει πινακίδα με σκαρίφημα και περιγραφή της διαδρομής³⁵

³⁵ Μπασιγιουράκης, Θ., 2001, «Αμπελακιώτισσα. Ορεινή Ναυπακτία», Περιοδικό Ελληνικό Πανόραμα, Αθήνα: Άρκτος Εκδοτική Ε.Π.Ε.

Αγροτουριστικά καταλύματα

Ξένιος Challets - Συγκρότημα Ξύλινων Σπιτιών

Περιτριγυρισμένες από μια φύση απaráμιλλης ομορφιάς οι ξύλινες κατοικίες του συγκροτήματος ΞΕΝΙΟΣ επαναπροσδιορίζουν κάθε γνωστή έννοια περί φιλοξενίας προσφέροντας πολυτελείς διαμονές και γαστριμαργικές απολαύσεις.

Σε έναν τόπο όπου το φυσικό μεγαλείο εκφράζεται με χιλιάδες καστανιές και κέδρους, οι ιδιοκτήτες του οικισμού δημιούργησαν ένα συγκρότημα υψηλών προδιαγραφών. 13 Φιλανδικά challets, 7 δίκλινα και 6 τετράκλινα, κατασκευασμένα εξ' ολοκλήρου από ξύλο, συνδυάζουν επιτυχώς στα τετραγωνικά τους το country style με την Ιταλική μινιμαλιστική φινέτσα.

Τα μικρότερα σπίτια έχουν δυνατότητα φιλοξενίας 2 έως 3 ατόμων, ενώ τα μεγαλύτερα 4 έως 6 ατόμων. Διαθέτουν λουτρό, αυτόνομη θέρμανση, δορυφορική τηλεόραση και καθιστικό βεράντας, ενώ στον καθιστικό χώρο των μεγαλύτερων διαμερισμάτων υπάρχει τζάκι.

Στον πέτρινο κοινόχρηστο χώρο, με την παραδοσιακή διακόσμηση, τα μεγάλα παράθυρα και τις βεράντες που χαρίζουν άπλετη θέα στις κορυφογραμμές της Πίνδου, οι τοπικές συνταγές συνδυάζονται με εμπνευσμένα πιάτα από κουζίνες όλου του κόσμου .

Οι πρώτες ύλες προέρχονται εξ' ολοκλήρου από τοπικούς παραγωγούς, καθώς και από τον οικογενειακό λαχανόκηπο και μαζί με την δημιουργική ικανότητα του σεφ συμπληρώνουν το παζλ της εμμονής των ανθρώπων του ΞΕΝΙΟΣ στην ποιότητα.

Το *savoire vivre* νινγε του συγκροτήματος, όπως αναφέρεται στο σχετικό διαφημιστικό μήνυμα του Ξένιος Challets διέπεται από ένα δόγμα. Εκείνο του απόλυτου *relax* και της αναζωογόνησης σώματος και πνεύματος, όπως αυτά προκύπτουν μέσα από την επαφή με την φύση.³⁶

³⁶ <http://www.orininafaktia.gr/> πρόσβαση 5-2008

Ξενώνας τα Πέτρινα

Ο ξενώνας "Τα Πέτρινα" της Άνω-Χώρας είναι μια ζεστή και όμορφη γωνιά στην αρχή του χωριού. Αποτελείται από αυτόνομες πέτρινες κατοικίες (μονώροφες ή μεζονέτες), αμφιθεατρικά χτισμένες, σε μια πλαγιά γεμάτη έλατα και καστανιές, με απεριόριστη θέα.

Οι κατοικίες διαθέτουν πέτρινο τζάκι, TV - DVD, πολυκουζινάκι, μεγάλη βεράντα και πατάρι με εσωτερική σκάλα στο οποίο επίσης μπορούν να φιλοξενηθούν επιπλέον άτομα. Τέλος υπάρχουν 2 δίκλινα δωμάτια και ένα τρίκλινο τα οποία είναι ενσωματωμένα στο κεντρικό κτίριο. Ο ξενώνας έχει την δυνατότητα να φιλοξενήσει έως 40 άτομα³⁷.

³⁷ <http://www.orininafaktia.gr/> πρόσβαση 5-2008

Ξενώνας Village Inn

Ο ξενώνας λειτουργεί όλο το χρόνο. Στο καθιστικό, το χειμώνα δίπλα στο τζάκι και το καλοκαίρι στο μπαλκόνι με θέα το ελατόδασος, είναι ιδανικό για εξορμήσεις.

Διαθέτει οχτώ ευρύχωρα δωμάτια, όπου το καθένα έχει διαφορετική διακόσμηση από πέτρα και ξύλο, με πλήρως εξοπλισμένη κουζίνα, λουτρό, έγχρωμη τηλεόραση, ραδιόφωνο και μεγάλα ατομικά μπαλκόνια. Κάποια δωμάτια διαθέτουν και τζάκι³⁸.

³⁸ <http://www.orininafraktia.gr/> πρόσβαση 5-2008

Δουάδες Πανδοχείο

Με πολύ μεράκι, έμπνευση και προσοχή στη λεπτομέρεια έχει δημιουργηθεί ένας χώρος χαλάρωσης, ψυχαγωγίας και δημιουργικής ανανέωσης.

Οι χώροι άνετοι και εξοπλισμένοι και με πρώτη προτεραιότητα την ικανοποίηση και εξυπηρέτηση του πελάτη, δημιουργήθηκαν για μοναδικές στιγμές. Η ζεστή και φιλική ατμόσφαιρα, οι άνετοι και πρακτικοί χώροι, η σπιτική κουζίνα, το ζυμωτό ψωμί και το ντόπιο τσίπουρο είναι κυρίαρχα σε αυτό το μέρος. Η «Ερατώ», η «Άμπελος», η «Τιθοραία» και η «Ευρυδίκη», η «Φιγαλλίς» και η «Ναΐδα» είναι έτοιμες να υποδεχτούν τους τουρίστες που θα τα επιλέξουν για τις διακοπές τους.

Φάρμα Μίγου

Το μέρος αυτό και ειδικότερα το πέρασμα από τα Κρυονέρια μέχρι την Άνω Χώρα είναι γνωστό από την αρχαιότητα ως "**μονοπάτι της Αταλάντης**". Η Αταλάντη ήταν μια νεαρά παρθένα που διακρίθηκε στο κυνήγι του Καλυδωνίου κάπρου και έγινε η αιτία να πεθάνει ο Μελέαγρος, γιός του Οινέα, απόγονος του Αιτωλού και ένας από τους ήρωες της Αργοναυτικής Εκστρατείας.

Εκατομμύρια έλατα, καστανιές, πλατάνια και διάφορα άλλα δέντρα που δημιουργούν ένα χαλί το οποίο καλύπτει τις πλαγιές των Βαρδουσίων.

Πέντε δωμάτια με κεντρική αυτόνομη θέρμανση και τζάκι με πανοραμική θέα στην οροσειρά Βαρδούσια, ένα κομμάτι της Γκιώνας και ένα κομμάτι της Σαράνταινας. Τα δωμάτια διαθέτουν ένα σιδερένιο διπλό κρεβάτι και καναπέ που γίνεται διπλό κρεβάτι, είναι ευρύχωρα, άνετα με καλόγουστη διακόσμηση.

Η διαμονή στη Λάλικα είναι ιδανική για μοναδικές εμπειρίες, και τη δυνατότητα της επαφής με τη φύση.

Κατάλληλο μέρος για επίσκεψη του τουρίστα, είναι το άγνωστο φαράγγι του Ευήνου που δεν έχει χαρτογραφηθεί ακόμη, μια απόσταση μιάμιση ώρας περπάτημα και άλλη μιάμιση ώρα για την επιστροφή σε μία απεριόριστη φυσικής ομορφιάς διαδρομή. Αυτό

βέβαια μπορεί να γίνει το καλοκαίρι μιας και το Χειμώνα το φαράγγι γεμίζει νερό και είναι αδύνατη η πρόσβαση.

Υπάρχουν 10 είδη ορχιδέας καθώς και ένα σπάνιο είδος τουλίπας. Παράλληλα υπάρχουν προς βρώση άγριες φράουλες, βατόμουρα, αγριοκέρασα, σταφύλια, μήλα, γκρουπένια και πολλά άλλα είδη φρούτων του δάσους.

Επίσης υπάρχει ποικιλία μανιταριών που φυτρώνουν στην περιοχή από τα οποία τα 68 είναι φαγώσιμα , καθώς και τσάι στα 2200μ υψ. αλλά και ρίγανη³⁹.

³⁹ <http://www.farmamichou.gr/drastiriotites.htm> πρόσβαση 5-2008

Crystal Mountain Hotel

Σε απόσταση 52 χλμ. από την πόλη της Ναυπάκτου βρίσκεται το γραφικό χωριό Άνω Χώρα. Στην πλαγιά ενός βουνού καλυμμένου από έλατα και καστανιές, σε υψόμετρο 1.100 μέτρων.

Το ξενοδοχείο λειτουργεί από το 1992 και το φθινόπωρο του 2002 ανακαινίστηκε πλήρως με νέα αισθητική συνδυάζοντας το παραδοσιακό με το σύγχρονο και την λειτουργικότητα με την πολυτέλεια.

Κατάλληλο για μέρες ξεκούρασης και χαλάρωσης απολαμβάνοντας περίπατους στο καταπράσινο ελατόδασος και στα γραφικά πλακόστρωτα καλντερίμια του χωριού, επισκέπτοντας τα ιστορικά μοναστήρια και πίνοντας κρυστάλλινο νερό από τις αμέτρητες πηγές.

Μετά την πρόσφατη ανακαίνιση του ξενοδοχείου όλα τα δωμάτια είναι διακοσμημένα με ζεστά γήινα χρώματα, σε αρμονία με το περιβάλλον και με όλες τις σύγχρονες ανέσεις. Με εμβαδόν 16 και 21 τετραγωνικά μέτρα, τα δωμάτια διαθέτουν άνετα queen size κρεβάτια, καθιστικό, θέρμανση, τηλεόραση, αυτόματο τηλέφωνο, στεγνωτήρα μαλλιών και μπαλκόνι με θέα.

Σε κάθε όροφο κυριαρχούν διαφορετικές αποχρώσεις σε τόνους ροδακινί, μπορντό – κίτρινο και απαλό πράσινο. Η θέα από όλες τις πλευρές του ξενοδοχείου είναι μαγευτική⁴⁰.

Το Κανναβείο Παραδοσιακός Ξενώνας

Ο παραδοσιακός ξενώνας «ΤΟ ΚΑΝΝΑΒΕΪΚΟ» βρίσκεται στην Άνω Χώρα Ναυπακτίας. Πρόκειται για ένα παραδοσιακό κτίριο, πρόσφατα αναπαλαιωμένο, με άριστες προδιαγραφές ποιότητας, άνετους, φιλόξενους και ζεστούς χώρους και όλα τα σύγχρονα μέσα που θα προσφέρουν μια αξέχαστη διαμονή.

Είναι το κατάλληλο μέρος για ήρεμες απολαυστικές διακοπές και η διέξοδος από το καθημερινό άγχος. Ο παραδοσιακός ξενώνας «ΤΟ ΚΑΝΝΑΒΕΪΚΟ» διαθέτει 8 επιπλωμένα διαμερίσματα, με πλήρη εξοπλισμό, που θα κάνουν την διαμονής σας άνετη και ευχάριστη.

Το ιδιαίτερο χρώμα και οι έντεχνα διακοσμημένοι χώροι δίδουν σε κάθε διαμέρισμα δική του προσωπικότητα και ύφος, προσφέροντας στους φιλοξενούμενούς μας, κάθε φορά, μια διαφορετική ευχάριστη έκπληξη.

⁴⁰ <http://www.crystalmountain.gr/> πρόσβαση 5-2008

Κάθε ένα από τα διαμερίσματα διαθέτει πολυκούζινο, πολυτελές μπάνιο, αυτόνομη θέρμανση, λειτουργικό τζάκι, τηλεόραση, ενώ ιδιαίτερη είναι η ομορφιά της θέας που βλέπει κανείς από τα παράθυρα και τα μπαλκόνια τους.

Υπάρχει ξεχωριστός χώρος υποδοχής, φιλικός και όμορφα διακοσμημένος, όπου σερβίρεται πρωινό, καφές, ποτό. Σημαντική ευκολία για τους επισκέπτες αποτελεί ο ιδιωτικός χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων⁴¹.

⁴¹ <http://www.orininafaktia.gr/> πρόσβαση 5-2008

Συμπεράσματα

Η Ορεινή Ναυπακτία είναι ένας από τους πιο δυναμικούς τουριστικούς προορισμούς με πολλές δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη του τουριστικού της τομέα. Ωστόσο εξαιτίας της έλλειψης προγραμματισμού και σχεδίου τουριστικής πολιτικής η περιοχή αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ανταποκριθεί στην υπάρχουσα τουριστική ζήτηση. Οι αγροτουριστικές υποδομές δεν είναι επαρκείς στην περιοχή ούτε υπάρχει και η επαρκής προβολή της ώστε να ενισχύσει την τουριστική της κίνηση.

Η προβολή του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής και των ιστορικών και πολιτισμικών της στοιχείων δεν επαρκούν για την ενίσχυση της τουριστικής ζήτησης και για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Η δημιουργία ξενοδοχειακών επιχειρήσεων δεν εξασφαλίζουν από μόνες τους την αγροτουριστική ζήτηση αλλά απαιτείται και η δημιουργία των κατάλληλων υποδομών, η ποιότητα στις υπηρεσίες και η σωστή προβολή της Ορεινής Ναυπακτίας.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή είναι οι οικονομικές ανισότητες, η μερική αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος από ανθρωπογενείς παρεμβάσεις, οι περιορισμένες δραστηριότητες απασχόλησης στην περιοχή λόγω της έλλειψης κινήτρων με αποτέλεσμα την μετανάστευση του τοπικού πληθυσμού στα αστικά κέντρα. Τα παραπάνω προβλήματα οδήγησαν στην λήψη μέτρων για την προστασία της Ορεινής Ναυπακτίας και την ανάπτυξη της. Ο αγροτουρισμός με γνώση και προγραμματισμό μπορεί να αποτελέσει ελπίδα για την περιοχή.

Ο αγροτουρισμός δημιουργήθηκε αρχικά για να δώσει στον αγρότη ένα συμπληρωματικό εισόδημα και να κρατήσει τους κατοίκους στο χωριό δίνοντας τους απασχόληση. Ο τουρίστας που

κάνει αγροτουρισμό μπορεί να επιλέξει ανάλογα με τις επιθυμίες, τις ανάγκες και την ιδιοσυγκρασία του εκείνο το είδος που τον αντιπροσωπεύει περισσότερο. Ο αγροτουρισμός, είναι κατ' εξοχήν τουρισμός με ανθρώπινο πρόσωπο, μια που κύριο χαρακτηριστικό του είναι η σε μικρή κλίμακα, πρόσωπο με πρόσωπο, φροντίδα του επισκέπτη και η ουσιαστική ένταξή του στην ντόπια αγροτική κοινωνία, με συμμετοχή του στις δραστηριότητες πάσης μορφής των κατοίκων της. Το προφίλ του υποψήφιου πελάτη διαφέρει από το "νευρωτικό τύπο" του σύγχρονου μαζικού τουρίστα που θέλει να έχει το μάξιμουμ τουριστικών εμπειριών σε σύντομο χρόνο. Ο αγροτουρισμός δε βιάζεται, απολαμβάνει και συμβαδίζει με τους αργούς ρυθμούς της φύσης και της γνήσιας αγροτικής ζωής. Ο αγροτουρισμός είναι το "ολικό", πλήρες προϊόν της τουριστικής παραγωγής.

Είναι σύμφωνος με τις νέες τάσεις του τουρισμού για αιεφόρο, αυτοσυντηρούμενη ανάπτυξη. Το γεγονός ότι ο αστικός πληθυσμός συνέχεια μεγαλώνει και ότι, ιδίως στη χώρα μας, βιώνει απαράδεκτες συνθήκες μακριά από τη φύση, σημαίνει ότι όλο και περισσότεροι θα αναζητούν, έστω και για ένα σαββατοκύριακο, τις χαρές της επαφής με το αυθεντικό, το απλό και άδολο που μπορούν να βιώσουν επισκεπτόμενοι ένα οργανωμένο αγροτουριστικό κέντρο. Ο οπαδός του αγροτουρισμού είναι ο κατεξοχήν οικοτουρίστας μια και αρκείται σε μικρά ταξίδια που δεν κατασπαταλούν χρόνο και πόρους στην μετακίνηση

Αγροτουρισμός σε φάρμα, σε κάμπινγκ, σε εθνικά πάρκα και σε παραδοσιακού τύπου οικισμούς είναι οι πιο γνωστές μορφές που μπορεί να έχει ο αγροτουρισμός ενώ μικρές εγκαταστάσεις συμπληρώνουν και βοηθούν στην καλύτερη απόδοση του αγροτουρισμού.

Ο αγροτουρισμός είναι μια δραστηριότητα που δίνει νέες ευκαιρίες στις γυναίκες. Δεν είναι περίεργο ότι, ιδίως στη χώρα μας, οι αγροτουριστικές εκμεταλλεύσεις στελεχώνονται σχεδόν αποκλειστικά από γυναίκες μέσα από γυναικείους συνεταιρισμούς.

Έτσι, η γυναίκα, το βασικό κύτταρο της αγροτικής κοινωνίας, ενεργοποιεί και διοχετεύει τη γυναικεία φροντίδα στην προσφορά ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Είναι πολύ σημαντικό ότι ο αγροτουρισμός, όντας μια συμπληρωματική δραστηριότητα του αγροτικού τομέα, ενισχύει την παραγωγή των ντόπιων προϊόντων, που καταναλώνονται είτε επιτοπίως μέσα από τη γαστρονομία της περιοχής (σπεσιαλιτέ) είτε αποκομίζονται από τους επισκέπτες για χρήση στον τόπο κατοικίας τους. Αυτό μπορεί να δώσει την ώθηση για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων, εφόσον οι επισκέπτες είναι πιο ευαισθητοποιημένοι σε θέματα της υγιεινής διατροφής.

Βεβαίως, όλες οι αγροτικές περιοχές δεν ενδείκνυνται για ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων. Δύσκολα μπορεί να γίνει αυτό σε ένα κάμπο, η φύση δεν προΐδεάζει ευνοϊκά. Επιπλέον, είναι οι ορεινές και ημιορεινές κοινότητες που έχουν ανάγκη υποστήριξης, μια και η γεωργία δεν αποδίδει εκεί όσο στην πεδιάδα. Ακόμη, είναι οι περιοχές αυτές που λόγω της σχετικής απομόνωσης και φτώχειας έχουν διατηρήσει σχετικά αλώβητα τα ντόπια χαρακτηριστικά. Είναι γεγονός λ.χ. ότι τα προϊόντα των ορεινών περιοχών είναι πιο νόστιμα και λιγότερο βεβαρημένα από λιπάσματα και χημικές ουσίες. Στο Μέτσοβο πωλούνται σε μεγάλες ποσότητες ντόπια προϊόντα όπως κτηνοτροφικά, κρασί καθώς και προϊόντα λαϊκής τέχνης (ξυλόγλυπτα, υφαντά κλπ).

Βέβαια δεν αρκούν οι φυσικές καλλονές και οι γνήσιες παραδόσεις και προϊόντα. Αυτά είναι απλά υλικά για μια συνταγή. Αποτελούν αναγκαία αλλά όχι ικανή προϋπόθεση επιτυχίας. Όπως ο Θεός έδωσε με την πνοή του ζωή στον πηλό έτσι χρειάζεται η ανθρώπινη πρωτοβουλία, ο ενθουσιασμός και το μεράκι. Χρειάζεται να έχουμε το Θεό μέσα μας (να είμαστε εν-θεοί, δηλαδή εν-θουσιασμένοι) και να έχουμε καημό και αγάπη για τον τόπο μας. Σημαντικός είναι ο ρόλος των ευεργετών και δωρητών καθώς και διανοούμενων για την ανάπτυξη αυτών των πρωτοβουλιών. Το Μέτσοβο λ.χ. δεν θα έσφυζε από ζωή αν δεν υπήρχαν ευεργέτες

όπως ο βαρόνος Τοσίτσας και ο Ευάγγελος Αβέρωφ - Τοσίτσας, το ίδιο και το Νυμφαίον, το οποίο δε θα αναβίωνε χωρίς τους ευεργέτες Νικόλαο Μέρτζο, Πρόεδρο επί σειρά ετών της ιστορικής κοινότητας, τον Πρέσβη ε.τ. Ιωάννη Σωσσίδη και τον υιό του Νικόλαο, την οικογένεια του οινοποιού Στέλιου Ι. Μπουτάρη κ.α.

Οι διεθνείς εμπειρίες από τον αγροτουρισμό μας δείχνουν ότι για τις περισσότερες χώρες ο αγροτουρισμός είναι μια σημαντική λύση για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές, με πρωτοπόρο χώρα την Αυστρία. Συναντάμε πιο συχνά στο εξωτερικό τον τουρισμό της φάρμας, ενώ στην Ελλάδα φαίνεται να συναντώνται πιο συχνά οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί. Έχει τοπικό χαρακτήρα. Το ξεκίνημα και διαχείρισή του γίνονται από τοπικούς αποκλειστικά φορείς, όπως δήμοι ή κοινότητες, αγροτικοί συνεταιρισμοί και έχει ως αντικείμενο την αξιοποίηση των εντόπιων πόρων καθώς και τη διατήρηση, ενίσχυση και προβολή της τοπικής παράδοσης, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και πολιτισμού. Με αυτόν τον τρόπο τα οφέλη από την τουριστική δραστηριότητα μένουν στην περιοχή και δεν διαρρέουν σε άλλες περιοχές όπως συμβαίνει με άλλες μορφές τουρισμού, ιδίως του μαζικού.

Πλεονεκτήματα για την Ορεινή Ναυπακτία και για την ενίσχυση του τουρισμού της αποτελούν η θετική εικόνα που έχουν ήδη οι επισκέπτες της και η μεγάλη παράδοση και το ιστορικό ενδιαφέρον της.

Μέσω της προβολής των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της η Ορεινή Ναυπακτία θα μπορέσει να αναπτύξει ακόμα περισσότερο τον αγροτουρισμό της. Ωστόσο παράγοντες όπως η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και οι υποδομές δεν θα πρέπει να αγνοούνται αλλά αντίθετα θα πρέπει οι αρμόδιοι φορείς να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα.

Βιβλιογραφία

Ceballos-Laskurain, H., 1996, «Tourism, Ecotourism and Protected Areas. The state of nature based tourism around world and guidelines for its development», Gland, Switzerland

Hjager, T., 1996, «Agricultural Diversification into Tourism: evidence of a European community development program», Tourism Management No 17

Iakovidou, O., 1992, «The role of women's agrotourist cooperatives for promotion of agrotourism in Greece (in Greek)», Syneteristiki poria No. 28

Ioannides, D., 1995, «A flawed implementation of sustainable tourism: The experience of Akamas», Cyprus, Tourism management, No. 16

Opperman, M., & Chon, K.S., 1996, «Tourism in developing countries», London, Thompson

Sharpley, R., 1996, «Tourism and leisure in the countryside», 2nd ed, Huntington, ELM Publications

Shaw, G., and Williams, A., 1994, «Critical Issues in Tourism: A geographical perspective», Oxford: Blackwell.

Αγροτικός Συνεργατισμός, 2006

Δροσοπούλου, Σ., 1989, «Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί»,
INTERBOOKS Αθήνα

Έξαρχος, Γ., 2003, «Αγροτουρισμός», ΤΕΙ Ηρακλείου

Λογοθέτης, Μ., 1982, «Τουριστική πολιτική», Παπαζήσης, Αθήνα

Μπασγιουράκης, Θ., 2001, «Αμπελακιώτισσα. Ορεινή Ναυπακτία»,
Περιοδικό Ελληνικό Πανόραμα, Αθήνα: Άρκτος Εκδοτική Ε.Π.Ε

Σωτηριάδης, Μ., 1994, «Τουριστική Πολιτική», ΤΕΙ Ηρακλείου

<http://www.crystalmountain.gr/> πρόσβαση 5-2008

<http://www.farmamichou.gr/drastiriotites.htm> πρόσβαση 5-2008

http://nafpaktia.org/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=61&lang=iso-8859-7 πρόσβαση 5-2008

<http://www.orininafpaktia.gr/> πρόσβαση 5-2008